

Аналитичен доклад

Онлайн образованието в НБУ: състояние и перспективи 2021-2022

Изследователски екип

Проф. д.н. Георги Фотев – ръководител, д-р Иван Начев - зам. ръководител, Валентин Вълканов – координатор; Членове на екипа - доц. д-р Христо Гьошев, доц. д-р Евелина Стайкова, д-р Надя Колчева, д-р Боряна Гилова, д-р Мария Тумбева, д-р Теодора Христова. Консултант - Проф. д.н. Енчо Герганов

*В условията на Четвъртата индустриална (дигитална) революция настъпват безпрецедентни и епохални промени в обществата на късната модерност.

*Ключови и радикални промени са:

а)раздвоява се човешкия жизнен свят на реален(офлайн) и дигитален (онлайн);

б) нараства комплексността на обществения живот като отношенията лице-в-лице се елиминират от анонимните или фактически анонимните отношения и зависимости между членовете на обществото;

в) непрекъснато се ускоряват социалните промени, ускорява се социалното време и като че ли промяната остава единствената константа. Миналото като опит се лишава от ценност и става негодно

г) университетите в късно модерното общество се изправят пред тежки и рискови предизвикателства.

*Онлайн образованието навлиза властно в университетите. Създаден като авангарден университет в България в началото на 90-те години НБУ е открит към предизвикателства и се справя успешно с тях. Онлайн образованието има предимства, които са лесно разбираеми и недостатъци, които могат да имат неподозирани в бъдеще стратегически недостатъци. Необходими са мащабни и задълбочени изследвания, които в смисъла на финалната наука да дават резултати с практическо значение. Негативните резултати на онлайн образованието могат да бъдат редуцирани или пък компенсирани. Трябва да се изследват предразсъдъците към онлайн образованието , които в някои случаи с тежки.

*Традициите и на присъственото образование са богати, но те се нуждаят от систематично познаване. Главният въпрос е как да се запази всичко ценно, в т.ч. като се адаптира или трансформира. Хибридна форма на образование е признак за настъпилите и настъпващи промени, които са необратими. Необходими са изследвания на тази форма на образование.

*Настоящото изследване е мотивирано и се ръководи от маркираните принципи, чието изброяване не е изчерпателно. Проведени са: а) дълбочинни интервюта с преподаватели в НБУ и с още няколко външни експерти, б) фокус групи..... с участието на студенти от НБУ и с Преподаватели от НБУ. Проведени са три количествени представителни емпирични социологически изследвания за съответните генерални съвкупности: а) студентите на НБУ ; б) преподавателите на НБУ; в) служителите на НБУ.

Дълбочинни интервюта и фокус групи с:

Интервюирани и участници в фокус групи

По азбучен ред

доц. Венцислав Джамбазов, деп. Информатика

гл. ас. д-р Владимир Димитров, деп. Изящни изкуства

проф. д-р Екатерина Михайлова, деп. Право

Елеонора Александрова

доц. д-р Живко Лефтеров, деп. История

Иван Христов, деп. Кино, реклама и шоубизнес

доц. д-р Константин Вълчев, деп. Изящни изкуства

доц. д-р Кристиян Постаджиян, деп. Кино, реклама и шоубизнес

доц. д-р Кристиян Хаджиев, деп. Администрация и управление

проф. д-р Милена Шушулова-Павлова, деп. Музика

проф. Мони Алмалех д.н., деп. Нова българистика

Петър, студент в Нов български университет

представител на деп. Психология

проф. Стефан Попов д.н., деп. Философия и социология

гл. ас. д-р Христо Чукурлиев

доц. д-р Ясен Захариев, деп. Философия и социология

анонимен

Даниела Захариева

Венислава Кънчовска

Георги Димитров, Регионален мениджър УниКредит Булбанк

Иван Христов, Мениджър Ключови Клиенти (клиенти в страната и в чужбина)

д-р Пламен Димитров

гл. ас. д-р Енчо Найденов, деп. Кино, реклама и шоубизнес

проф. д-р Росен Стоянов, деп. Медии и комуникация

Фокус група 1

Фокус група 2

Фокус група 3

Фокус група 4

Фокус група 5

Фокус група 6

Фокус група 7

Описание и анализ

1. Дигиталните предимства

1.1. На таблет всеки може да си състави необходима библиотека от електронни текстове, които му са подръчни по всяко време и навсякъде.

1.2. Вечер или нощем не пречиш на хората около теб, няма нужда от лампа.

1.3. Увеличава се размера на буквите и не са нужни очила за четене.

1.4. Облекчава се интелектуалното всекидневие и създават възможности за интелектуална ефективност.

1.5. Бързината и леснотата на контактите с всеки, който познаваш или не познаваш.

1.6. Нарастваща комуникативност между членовете на обществото.

1.7. Повече позитиви в магистърска степен .

1.8. По-удобно, по-бързо, по-гъвкаво, в много случаи е по-сигурно, че студентите ще дойдат.

1.9. Това е бъдещето на университетското образование.

1.10. Всичко, което дава дигиталния свят... дава гъвкавост, бързина и лекота на организацията. Има възможност да се планира по-добре. Аз намирам изобщо дистанционното обучение за по-перспективна форма. Никакви такива на живо, не могат да ме убедят, че е така. Имам и случаи, в които е така, приятно ми беше да видя студентите си последните два-три часа, но просто да ги видя на живо от любопитство. Примерно Елена и Мона ми беше любопитно да ги видя един, два, три пъти или колкото там се получава, ама това са някакви лични неща, такива, любопитно ми е що за хора са и така. Но като изключим това не виждам... аз от много време работя така, аз имам непрекъснато, последните три години не, но преди това 20 години имам постоянно общуване със Съединените щати. Още 2010 г. престанаха тия пътувания отвъд океана, ако не е извънредно необходимо.(Попов)

1.11. Откакто започна онлайн обучението, започнах да качвам много повече информация на студентите. Понеже остана само с онлайн в рамките на година и половина, се стараех да им давам колкото може повече неща, да имат възможност те да се самоподготвят. Давам повече упражнения по-разнообразни. Правя повече тестове, давам доста по-сложни задачи които да изпълняват (Михайлова).

1.12. Безпрецедентните нива на гъвкавост на онлайн обучението. Предлагаме като алтернативна на редовното обучение.

1.13 С развитието на информационните и комуникационни технологии, се стигна до развитието на платформите. Докато стигнем до Мудъл, като open source, адаптиран специално за целите на дистанционното обучение, минахме през различни фази. Ползвахме Veda, ползвахме различни други системи, този Мудъл, който в момента сме адаптирали за обучение, на практика включва елементи както от нашата вътрешна университетска система за онлайн обучение и дистанционно обучение плюс възможностите, които дават за надграждане и адаптиране на Мудъл към потребностите на нашите студенти, обучавани в програмите.

1.13.1 Големият плюс е гъвкавостта и възможността за намаляване на разходите по отношение на обучението, тъй като студентите на практика са разположени в различни точки на света. Имаме много студенти, които са от Европа, от Съединените щати и

Канада, тоест огромна възможност от привличане на студенти, които са в различни точки на света. Сега тази гъвкавост обаче предполага сериозна работа по отношение на екипите които осигуряват обучението в дистанционна форма, тоест специално разработени методики, специално разработени учебници, специално разработени инструменти, с които да се поддържа интереса и нагласата на самите студенти, тоест при нас семестърът тече аналогично на редовното обучение. В момента ние предлагаме по три консултации в рамките на месец и половина, два. Тоест студентът на първата консултация, на практика получава насоки, общо представяне на курса. Основни акценти, връзки между различните теми, което предполага той да се ориентира в самия курс. Виртуалната класна стая преодолява огромен недостатък, който е свързан с така нареченото... създава се чувство за присъствието, тоест ние сме всички на едно място. Това е разликата между дистанционното и електронното. Тоест при електронното обучение, на практика ние имаме възможността да се виждаме в реално време със студентите и да даваме отговор на въпроси свързани с учебното съдържание. Големият проблем при стартирането на дистанционна програма, не курс, програма, е разработване на методически инструментариум, тоест специално разработени учебници, които да отговарят на стандарта за дистанционно. Имаме стандарт за дистанционно обучение, всяка тема се представя с кратко въведение, с много примери от практиката, разбира се. Въпроси за самоподготовка, проверка на знанията, ключови теми и понятия. Тоест един набор от техники, които прилагаме при разписването на самите учебници за дистанционните ни студенти, които да им дадат възможността със собствено темпо да се обучават. Това е също голям плюс на електронното обучение. В удобно за тях време да могат да се запознаят с ядрото знание, което е за съответния курс и съответно чрез виртуална класна стая както е в електронното в момента или чрез системата на асинхронната комуникация и обратна връзка с преподавателите по формите на курсовете, по учебното съдържание, те да получат обратна връзка от преподаватели по въпроси, които са проблемни за тях.(Хаджиев).

1.14 По време на дистанционното обучение имаме face to face, което обаче не е достатъчно мотивиращ особено по отношение на студентите, които се намират извън България, тоест те не могат да присъстват в реално време, за да могат да направят тази face to face консултация с преподавателя. В самото начало, когато започнахме с дистанционното обучение, ние имаме по две консултации по 4 часа.

1.14.1 Но тези консултации са за студенти, които физически са в България, да кажем, и които имат възможността събота и неделя в рамките на графика да направят тази среща. Но практиката показва, че при тази организация на учебния процес все по-малко студенти идваха реално, по време на консултации, повечето предпочитаха чрез Мудъл платформата по учебното съдържание от курса да задават въпроси и преподавателят в асинхронен режим да отговаря. Докато ние не стриймвахме консултациите, тоест нямахме виртуална класна стая, нали говорим за този етап от развитие на дистанционното обучение.

1.14.2. Когато се интегрира виртуалната класна стая, вследствие на този проект, за който Ви казах, развитие на дистанционните форми на обучение под ръководството на Христо Чукурлиев и на доцент Джамбазов, ние разработихме тези инструменти свързани с интегрирането на виртуалната класна стая в рамките на Мудъл. Именно това ни спаси март месец, тъй като имахме разработени инструменти и тази възможност за преподаване на реален учебен процес в рамките на виртуалната класна стая. Ние не минахме като другите университети да се чудим коя платформа да изберем. Дали да изберем Zoom, дали да изберем Microsoft Teams, имахме наш разработен инструментариум.

1.15. Дистанционното и електронно обучение изискват висока степен на отговорност от обучаемите. Те трябва предварително да бъдат силно мотивирани. Мотивацията се губи в една дистанционна виртуална среда.

1.15.1. Най-вероятно ще бъдат различни мненията, които ще ви дадат дистанционните студенти. Те са по-улегнали, те са осъзнали факта, че се обучават, защото очакват да се реализират по-добре в съответните структури, където са на позиция, тоест тяхната вътрешна мотивация е много по висока от тези, които току-що са приключили и са се дипломирали със средно образование. Сегментите на обучаемите са различни в двете форми на обучение (Хаджиев).

1.16. Онлайн обучението предразположи доста студенти, които с времето са прекъсвали обучението си, да могат да продължат. Било то, защото в момента са останали без работа, било то, защото ползват някакви дълги отпуски, заради това че децата им са вкъщи и са в онлайн среда на обучение. Давайки си сметка, че докато са вкъщи или работят от вкъщи или си гледат децата от вкъщи, могат да си довършат образованието, именно защото то се предлага в електронна среда. Може да си направи теста електронно вместо да тича до университета след работа, взимайки

децата от градина или училище, за да отиде тепърва на изпит. Тези трудни моменти много разколебават хората, но когато аз съм въкъщи, работя от въкъщи, детето е в съседната стая и учи електронна среда, влизам си в „Мудъл“, дори в обедната почивка, правя контакт с преподавателя и очаквам вече обратна връзка, за да мога да си направя изпита. Приятно съм изненадана, че мога да си направя изпита електронно и това ме мотивира и си казвам, че не е толкова сложно и сега е моментът да го довърша.

1.16.1. Имаше много загубени студенти, които се завърнаха да се дипломират. Не мисля обаче, че онлайн обучението ги прави по-търсени на пазара на труда. Винаги има момента: „А, той е учил онлайн, кой знае как е учил и как са го изпитали и как са му писали оценката.“ (Елеонора Александрова).

1.17. Библиотеките дигитализират голяма част от наследството. За историята много ми помогна пълната дигитализация на българския периодичен печат, деветнадесети век, което беше направено като проект на Народната библиотека. Добре е за самите библиотечни единици. Защото веднъж като се сканира могат да го ползват хиляди хора без физическото тяло да бъде наранявано. Това помага и за съхранението по някакъв начин на архивни документи, книги, вестници, периодика и всичко останало в държавния архив. Дигитализира се огромно количество документи, почти целия фонд на политбюро. Тия документи са напълно достъпни свободно. Аз на времето колко месеци съм прекарал в архивите. Сега си стоиш въкъщи, само дето сме вдигнали диоптрите. Имаме проблеми с очите (Лефтеров).

1.18. Работата с компютър е дигитална реалност или дигитална среда. По цял ден си на компютър и си го носиш навсякъде.

1.19. Най-големият позитив, който студентите виждат е именно тази гъвкавост, която онлайн образованието дава. Допълнителен достъп до материали, възможност за връщане към даден тип споделено съдържание в дигитална среда, възможност да потребяваш образователния продукт в една по-динамична среда, в която и работиш и имаш някакви други активности. Всяко едно от тези неща може да се погледне както като положителен факт за онлайн на обучението, така и негативен. Като преподавател лично също откривам за себе си много предимства на онлайн образованието, но може би съм длъжен да кажа, че тук много зависи дали казваме онлайн образование като съпътстващ присъственото образование продукт или онлайн образование, което изцяло разчита на една дигитална комуникация и взаимодействие между преподавател и студент. Като преподавател изключително много позитиви намирам в онлайн

образованието, тъй като то ми дава възможност, най-малкото, да ползвам и допълнителни ресурси, да мога по съвсем различен начин да изисквам взаимодействието на студентите си с онова, което аз преподавам, да общуваме много по-пълноценно. Така че, определено виждам много сериозни предимства в тази обаче съпътстваща традиционното класическо присъствие на обучение, на което съм привърженик (Постаджиян).

1.20. Традиционното образование разчита на една „пленена аудитория“. Пленена аудитория, защото вече влезнала в аудиторията студентите попадат в ситуация, която колегите психолози наричат „когнитивно изключване“ – в лекция не са пълноценно присъстващи. Когнитивното изключване е в още по-голяма степен силно, когато някой наблюдава лекцията – ще използвам тази дума: „наблюдава“ – онлайн. Как ангажираме аудиторията онлайн? Какъв метод ние използваме като преподаватели наистина да разчитаме, че един човек, който онлайн присъства на една лекция или общува дигитално с преподавател е пълноценен, отдаден, възприемчиви спрямо всичко онова, което преподавателят казва? В онлайн среда тези възможности „заспиват“. Ние като преподаватели трябва да се учим, да си споделяме добри практики как да правим тази склонна към заспиване дигитална аудитория (разбира се, метафорично, а не буквално) да оживява и да бъде много по-проактивна.

1.21. Всеки един университет, който е гъвкав и отворен към всякакви възможности да образуваме нашите студенти дава възможности на тези студенти много по-добри, отколкото в една среда, която е по-консервативна, не е отворена към новости, не е отворена дори към пазара на труда. В ДНК-то на Нов български университет е именно да създава по-добри възможности на нашите студенти за пазара на труда. И тук, разбира се, може би на първо място трябва да изкарам особено дисциплини, които са по приложни и, в които смятам, че университетът има много добри вече наложени практики за връзка с бизнеса. Инициране на една жива връзка между студенти от една страна и от друга страна, доказани експерти – онези, които вече са приложили знанията и уменията в практиката и по някакъв начин движат модели, които в крайна сметка на тях стъпва в съвременното общество.

1.22. Нов български университет винаги взема не най-лесните решения, а най-трудните възможни решения, но те бяха най-правилни. Обучението е присъствено, защото това е единствената възможна форма на качествено редовно обучение, но с много онлайн възможности. Така че, от тази гледна точка ние постоянно си задаваме въпроса и ще

продължаваме да си го задаваме това най-правилното ли е? Как да го реализираме по възможно най-правилен начин? Това изисква да мине достатъчно дълго време, достатъчно добре да осмислим всичко, което ни се е случило, да наблюдаваме ефектите от тази формула както краткосрочни, така и дългосрочни. Тогава смятам, че бързо можем да кажем да, това е правилното. Но като всяко друго правилно нещо то изисква време, верификация, събиране на много различни гледни точки. Проучванията помагат (Постаджян).

1.23. Работата, в т.ч. преподавателската не тежи когато изкусно се доближава играта . Аз постъпвам по такъв начин в онлайн образование (Шушулова).

1.24 . В НБУ има сървър, който проверява за плагиатство. Студентите пращат курсови работи, включваш тоя сървър, който ти маркира откъде от къде е взет текстът. (Алмалех).

1.25. Интернет вече е като самият живот. Ти срещаш неща, виждаш едно, както в обществото виждаш много хора, различни държавни институции и избираш къде отиваш, какво отиваш и по какъв начин, с какви стойности социални морални и етични ти комуникираш с околния свят. Интернет е равностоеен на реалния, на лице в лице свят, но наистина тези възможности да действаш самичък, никой да не те наблюдава, предразполага към нехуманни действия към други хора. Да, има тази възможност. Въпросът е ние като индивиди какво правим с нея. (Алмалех).

1.26. Аз съм прекарал ноци наред да свалям от машини на Гугъл на практика, да ги наречем сайтове и сървъри, които бяха предприели акция преди петнайсетина години, за световно дигитализиране на всичко. Аз имам дигитална библиотека, събирал съм като пчеличка, като мравка, докато това можеше по нощите, щото беше ясно, че те ще вдигнат аларма, и наистина ги спряха. Текста на Библията на иврит, първият превод на гръцки, богата на латински, на която е каноничният текст днес, и с версиите всяка следваща се добавиха нови и нови и нови и нови източници. Основните енциклопедии които са правени до втората половина на 19-ти век в западна Европа главно в някои руски версии, които човек трябва да внимава там дали не добавят или не махат нещо. Това нещо без интернет и дигитално аз не мога да го събера в цялата си къща. Дигиталния свят, даже не е точно огледално отражение, той е самото човешко присъствие като етика, морал и т.н. Няма друго. Защото огледалното нали е обърнат образ. Няма обърнат образ. Това са хората с техните морално етични, социални и личностни отпечатъци на пръстите. Машините правят това, което хората искат от тях да правят. Това и нищо друго.

1.27. Не се губи време в ежедневието в пътуване до университета.. Аз се занимавам с дизайн на други неща. Други хора се занимават с продукция и така могат да се намерят хора насочени в една и съща сфера или в близки сфери и да могат да си създадат този контакт, но това, когато си вкъщи не се получава.

2. Не се използват предимствата на онлайн

2.1. При онлайн обучението възможността да задаваш въпроси по самите лекции много намалява. Преподавателите са си направили така лекцията за определено време, разказват своята лекция и не остава фактически време за интерактивно обучаване. Затова тази година не съм посещавал почти никакви онлайн лекции и в момента мога да кажа смело, че материалът го научих от Youtube на английски език. Това не ми харесва, защото си плащам сам обучението, не ми помагат родителите и смятам, че или трябваше таксата да бъде намалена или да се измисли някакъв начин за компенсиране, затова, че се губи от цялото внимание, което се дава на студентите, когато има присъствени лекции. Има преподаватели, които са съгласни да им се обаждаш извън учебно време, да дадат консултация, но ти, когато си демотивиран да не посещаваш лекциите и да не обръщаш внимание... Много хора просто си пускат лекцията, защото има преподаватели, които искат присъствие, дори не визуално, просто да си отчетен там в стаята Zoom. И аз бях един от тях, защото работя и работя от вкъщи. В един момент просто разбираш, че това е безсмислено. Някой път, когато си там, оставаш сам в стаята и преподавателят остава с грешното впечатление, че внимаваш, няма смисъл от това залъгване. И като цяло другото негативно, което се сещам е, че с онлайн лекциите, по-голямата база на цялото обучение представлява просто едни презентации. Някой път, в повечето случаи, са базисно направени презентации, а от нас искат професионално направени презентации, както е в този случай. И това е парадокс. Ти да изискваш от някой да направи нещо уникално, нещо много добро по твоите изисквания, същевременно ти самият да не може да го направиш, да не спазваш критерия за букви, шрифтове и като цяло естетика на една презентация. Като цяло може да се намерят много повече начини за провеждане на тези обучения по различни начини, могат да бъдат записани лекциите преди това, видеозапис. Или да бъдат предавани на живо, но не просто да си стоиш на камерата и да си подминаваш презентацията.

2.2. Да намираш онлайн книги е плюс но без ясна насока защо ти трябва , как да е ползваш, без напътствия от преподавателя се получава просто минус. Губи се и тази интимност между човек и човек, когато говори, да забележиш неговите маниери. Преподавателите се държат по един и същи начин със всички студенти. Не се разбира, че на мен не ми е толкова за предмета, колкото ми е за оценката, тъй като аз пропуснах цялата година, трябваше да работя. Нямам интерес да влизам в лекциите, тъй като няма да науча това, което искам. Ще вляза, след като ми свърши моя работен ден, ще вляза в Youtube, ще напиша същите теми, които са изучавали, и ще ги разгърна повече, дори на английски, с други философи, други професори, в други университети. Реално,

ако аз плащам само за да знам какво се изучава в един предмет и след това го гледам от Харвърд примерно или лекции от Йейл или лекции от Оксфорд за без пари. И там отговарят на въпросите на студентите, които са били в самата лекция тогава, но на мен така или иначе не ми отговарят на въпросите в сегашната лекция, така че каква е мотивацията, каква е причината и нагласата ми, за да дойда? Но се радвам, че се върна донякъде присъственото обучение миналата година, тоест началото на тази година, и успях да мина по повечето предмети първи курс, в началото на този един месец да си изнеса моите презентации и курсови работи, но за жалост вторият семестър нямах тази възможност и затова съм ето тук (студент).

3. Негативи на дигиталната форма

3.1. Дигиталното общуване е опосредствено докато, face to face общуването е непосредствено. При дигиталното общуване се губи непосредствената реакция във видеоконферентна връзка; неизбежно се губи част от обкръжаващата среда на разговора и общностната атмосфера по време на разговора. Контактите са бързи и лесни, но комуникацията е по правило не задълбочена, повърхностна. Липсва спокойната и единна физическа среда (Джамбазов).

3.2. Светът е така променен, че този, който по някакви причини остава извън дигиталната сфера е фактически изключен и остава при незнаещите: обективно има разделение на знаещи и незнаещи (дигитално неграмотни). Незнаещите са изоставащи. Те не са способни да правят неща, които за другите са естествени. „Не можеш да си платиш сметките електронно и това те прави нещастен защото се редиш на опашка и чакаш“ (Джамбазов).

3.3. Недостатък при общуването със студентите при онлайн обучението е, че не виждаш как реагират. Нямаш непосредствена представа, разбират ли те, или не те разбират защото като погледна един човек знам дали ме разбира, или трябва да повтори нещо.

3.3.1 От друга страна това е проблем защото като имам 30 души срещу себе си като виждам, че 5 от тях не разбират, става много сложно защото, ако повтаряш за едните, другите започват да се прозяват и да скучаят. В крайна сметка, дали това не е окей защото тогава просто следваш логиката си на изложение в лекцията, а вече ако някой много не разбира той ще се включи, ще попита изрично.(Джамбазов).

3.4. Има много недостатъци в програма Право, където при много студенти, курсове над 100 човека, практически преминаването на онлайн обучение скъса връзката, почти изцяло, между преподавател и студенти. Когато студентите във виртуалната класна стая са малко става разговор, докато 50 души са влезли какъв разговор? Ти си говориш на компютъра, те нещо ти пишат от време на време ,или пък някой казват че връзката е проблемна, загубва се и така нататък. От една страна предимство, от друга разбира се много сериозен минус. Аз лично се чувствам недобре от тази една година с моите студенти „ (Михайлова).

3.5. Недостатъците на дистанционното по-скоро са свързани, както със субекта, така и с обекта, тъй като първо от една страна мотивацията на студентите, от друга страна, инструментите, които трябва да бъдат разработени от самите преподаватели. Преподавателят е център там, както и в редовното, но неговата роля е много по фундаментална. Макар и да изглежда много по-лесно, това не е така. Ние сега го усещаме като се налага да работим електронно през тези локдауни, през които преминахме. Най-вероятно сте почувствали огромната отговорност и напрежение от страна на преподавателя. Той трябва да структурира, да направи съответните учебни материали и ресурси, които да интегрира в Мудъл, така че да ги подреди на отделни блокове, да се запази логиката на курса. Качествата, компетенциите и уменията на преподавателя са ключови по отношение на дистанционното и електронното обучение.

3.6. При редовното, в зала, е съвсем различно, тъй като преподавателят може да интерпретира. Той има директен контакт със студентите. В дистанционното, когато имате забавена обратна връзка чрез асинхронната комуникация, там е много важно да се направи структурата на курса да бъде адекватна, да бъде адаптирана към обучаемите, да могат по-лесно да влязат в ритъм. Това е недостатък, разбира се, нарушава се психологически договори, когато вие не се виждате или когато сте отдалечени. Социалният елемент липсва, въпреки че виртуалната класна стая дава възможност, и Мудъл дава възможност, за социално взаимодействие както между преподавател - обучавани, така и между самите обучаеми(Хаджиев).

3.7. Когато студентът е във въщи се изкушава да не си включи камерата. Първокурсниците миналата година стигнаха до комични ситуации, защото сами не бяха чули отговора на въпроса, който са ми задали. Не е толкова на липса на възпитание или нещо друго от тяхна страна, а по-скоро се дължи на факта, че когато са в домашната среда, те споделят по домашно му с непознатия (Димитров).

3.8. Електронното обучение демотивира тези студенти, които или нямат конкретен интерес към съответната дисциплина, която им се явява по-маргинална, или не са се опитали да разберат защо е важно да учат тази дисциплина. Във всяка една от програмите има специалности и курсове, които студентите ги смятат за по-излишни, пък после установяват колко те са важни.

3.9. Домашната обстановка предразполага човек да свърши нещо друго и да не успее да се концентрира. Мислех, че само на мен ми се е случвало, но го научих от още двама колеги. Други колеги им казали за предимствата на включените камери. Става по-интересно отколкото «когато лекцията е по радиото». Когато се чува т само гласа, концентрацията е по-слаба. Когато се вижда преподавателя не стигаме до отегчение. Положителните и отрицателните черти на обучението в електронна среда са въпрос на балансиране(Димитров) .

3.10. За последните две години а се опитвах само веднъж да работя от вкъщи, в така наречения „хоум офис“. Това бяха едни 5 кошмарни дни, защото освен дигиталната работа, нещата, които могат да бъдат свършени по електронен път чрез системи за документооборот, чрез имейл, има и много неща, които трябва да бъдат свършени в реална среда. Тоест срещи и разговори, които много по-трудно е да проведеш по телефон и да знаеш, че отсрещната страна те разбрала, отколкото, когато водиш разговора на живо и видиш неразбиране можеш в момента, в който се появява неразбирането да реагираш и това да бъде преодоляно. Но когато си в дигитална среда или говориш по телефона или чрез имейл, когато дойде моментът с неразбирането трудно ще го хванеш и трудно ще го обясниш. Затова след петте дни електронна работа си казах, че няма как да продължа така ако не искам телефонът ми да се взриви, защото с над шейсет телефонни разговора на ден просто си казах, че няма как да се получат нещата. Плюс това, и когато си ръководител на някакво звено по-лесно е да си организираш работата по нивата, когато си на място и винаги можеш да реагираш и да влезеш в ролята на заменящ в някакъв момент. Така че за мен работата по този начин беше доста затрудняваща и стресираща и затова предпочетох да се върна обратно в присъствено „ (Елеонора Александрова).

3.11. Дигитализацията намалява до известна степен прага на търпимост и подрива етиката „ (Елеонора Александрова).

3.12 На практика онлайн обучение е задочно, а плащаме за редовно обучение, водим се редовно обучение, но реално се случва задочно обучение(студент).

3.13. Пародия, отбиване на номера за лекция. Няма никаква естетика на лекцията. Най-големият минус на онлайн е със задаването на въпроси. Не можеш да задаваш въпроси, дори има хора, които нямат възможност да говорят по микрофона примерно, защото живеят със семейството си, което им е шумно или пък наистина нямат микрофон или пък микрофонът им е лош и се получава микрофония, която прекъсва самата лекция. И се е случвало неведнъж някой да зададе въпрос, лекторът си продължава 15 минути и след това се сеща да отговори, обаче понеже вече е продължил 15 минути казва, че ще отговори накрая на лекцията и не се случва. Смятам, че онлайн лекциите, ако си редовно обучение, са просто проформа, но се водиш студент.

3.14. Спестяваш някакво време, което с течение на времето и с продължителността на тази практика всеки почна да се разхожда, едно кръгче около квартала, слуша музика и евентуално да се засече с някой познат, за да може да размени две приказки. Това са малките неща, които ги оценяваш, когато се лишиш от тях. Този университет има най-добрата база на университет в България, може би след Американският, но той не е български университет, който е в Благоевград. Това е голям плюс и смятам, че загубиш ли това нещо, то се губи естетиката, то се губи чувството за университет и за това какъв студент си ти и каква ти е насочеността.

3.15. Можеш да си пуснеш платформата Teams, Skype или каквото и да е, да си го пуснеш през телефона или от таблет и да направиш просто оправдание, че нямаш камера и да си правиш каквото искаш през цялото време. Може да бъде интерактивно, може да бъде по-интересно, може да бъде по-завладяващо и по-модерно, модернизирано. Просто смятам, че и на учителите не им се занимава.

3.16 Презентациите са направени на базисно ниво, минава се по слайдовете, тук-там се връща някой слайд, изключва се презентацията, дава се някакво задание, оставя се някаква библиография или някакъв линк към библиография и това е всичко. Това е всичко назад и напред. Тази лекция може да бъде записана, може да бъде оставена, пак казвам това е най-базисното нещо, което се сещам, тази лекция може да бъде записана, може да бъде оставена в курса, за да може да бъде разгледана отново, за да се види примерно въпросите, които са задавани по самата лекция, начинът, по който е презентирана самата лекция, начинът, по който е казана информацията от преподавателя и това може да промени много, защото ако примерно не си отишъл на лекция и някой друг човек е имал същия въпрос като теб, това ще ти помогне много. Като видиш начина, по който самият преподавател го преподава и го изказва, това може да те грабне, да проявиш интерес към предмета, тъй като аз сега нямам никакъв интерес да вляза и просто да прегледам една бърза презентация, направена от господин на 60 години, който просто отбива номера. Също така ще е много хубаво да се избягва това мотивиране да се купуват учебни материали, написани от самите преподаватели. Имах такъв случай първият семестър. Изискването и на двете ми курсови работи трябваше да бъдат на теми, които са строго свързани с книги написани от един преподавател. Нямах как да напиша... и то темата беше есе на върху неговата книга. Това как ще ми помогне на мен в живота, аз анализирам вашия текст, добре, ама, аз изучавам психо профилинг във въпросния предмет, има толкова много различни текстове в интернет, които може да се намерят във света, но той настояваше да бъде неговата книга. И неговата не може да бъде намерена в интернет, тоест той настояваше просто да му бъде купена книгата. И да бъде прочетено неговото мнение и след това да бъде анализирано в моето есе. Това е чиста форма на егоцентризъм. И го има навсякъде, не е само в този предмет(студент).

3.17. Имам много оплаквания от хора, които работят от къщи, не само за загуба на мотивация, преумора, когнитивно претоварване, трудности с концентрацията и разбира се затруднения в комуникацията защото някои стилове на комуникация водят до раздразнение, конфликти, напрежение, емоции, които може да си спестяваме. Ако се върнем така към въпроса, могат да се изградят положителни навици и е въпрос на учене, рефлексивност към процеса. Тук помагат много платформите, които осъществяват онлайн консултации и психотерапия, имаме режим на ежеседмична или веднъж седмично интервизия не да решаваме по-трудни, сложни случаи, как се чувстват в процеса и какво са научили, или какъв опит биха искали да споделят. Ако това се създаде в университетите, в образователната система, екипите от преподаватели да имат често обмен на опит и демонстрация на добри практики, това да се стимулира и се да превърне в част от организационната и академичната култура .

3.18. Когато сте въщи котката мяучи, там кафето, докато си пренесем, нагоре блуза, надолу пижама, това е дезорганизиращо, не искам да кажа демотивиращо, защото в крайна сметка всички искаме да получим тия лекции. Обаче въпреки всичко малко или много, човек почва да се отпуска. Средата е изключително важна. Да не говорим, че когато дойдем в университета, в малкото свободно време, дали ще го прекараме в социални контакти с друг и ще общуваме на някаква тема, която ни интересува или ще отидем до библиотеката или в книжарницата ще влезем, то не случайно университетът е организиран така, че да предлага всички тези неща на студентите.

3.19. Не виждате срещу себе си студентите не знаем кой кога е готов да се включи в тази дискусия, може да иска някой в момента да се включи, ама ето аз съм взела думата. Ако сме в една класна стая разбираме по очите, по положението на тялото как са работите. Визуалните знаци, които непрекъснато даваме, ще знам кога да млъкна, за да започне другият и да му подам репликата. Това в онлайн обучението няма как да се случи. Преподавателите не са били готови, ами то никой не беше готов. Обаче като че ли много бързо се напасахме към средата. Не е въпросът в това дали можем да си предадем урока в тази среда или не. Въпросът е дали е смислено това, което предлага онлайн форма и то точно заради начина на контакт между хората. Иначе можехме по телефона да си преподаваме.

4.Онлайн учебните практики

4.1 Нов български университет трябва да се вземе сериозно поука, да изследва този въпрос дълбочинно, да направи много внимателно сканиране на този терен от близо две години и на година и половина, може и да продължи, и това е уникален опит, който, ако не се проучи, не се систематизира и така нататък, университетът много ще загуби.

4.2. Огромна част от курсовете могат да минат по-успешно в дигитална среда. Аз имам курс по английски, с който си запълвах хорариума миналата година и тази година продължих да го водя. Сега казах, че няма да го водя повече, станаха много, обаче миналата година от 33 и тая година 33 студента, идваха 7-8 човека, към края 10-11, когато трябваше да си вземат тестовете. И в крайна сметка 20 от 33 не си взеха изпита навреме, влачиха са след това. Тази година останаха 6-7 от 33 и те всичките са изключения по начало, защото са нигерийци, значи почти нито един българин и аз не ги знам какво правят, тяхната логика ми е непозната, но те не са част от нормалния образователен процес. Тоест цялата тази гъвкавост, която дава онлайн обучението, трябва да се изследва. И второто нещо, което мога да кажа е, че в НБУ в първите си 10-15 години е лидер на дистанционното обучение. Сега не е. Тоест това може да се навакса след тази година. И трето, водещи американски университети преминават тотално дистанционно без да има карантина. И това да се правим ние на интересни тука, това просто... Четвърто, онлайн курсове могат да се продават, това е бизнес. Тоест могат да бъдат записани и да бъдат продавани. Това е огромна ниша, на български

език, която някой ще запълни. Например Философският факултет на Софийски университет, е по-посещаван от нашия просто защото има 55 човека на щат и да отворят и да кажат на едното място имат пет, а на другото 55 и е безплатно и да идат там. Значи това може да се компенсират дигитално, защото НБУ има като качество, значи 55 на 5 не отговаря на качествена разлика. Напротив, там половината изобщо не заслужават титли, академичната си длъжност. Така са наследени от едно време. По-добре е от едно време и има някакви.... примерно 10 човека мога да посоча или 15 да са, но не са 55. И това нещо дигитално може да се навакса. С продажба на курсове на ниски цени (Попов).

4.3. Аз си купувам много курсове последните седем години за тенис. Те са си мои, аз не мога да ги предам на друг, това е въпрос на технология. Освен ако другият дойде при мен на моя компютър или ако му дам някакви пароли, но те не са така... не могат да бъдат крадени. И не струват кой знае колко. Взимаш си един курс, ама говорим за 50 минути за 20 долара или 30 долара. Тук говорим за цели курсове, които са 10 пъти по 90 минути, представяш ли си. Този опит в Харвард, трябва да бъде проучен. Организацията е начин университетът да се интернационализира като сключи споразумение с други за онлайн обучения и прави виртуални кампуси и така.(Попов).

4.4. Необходимо е да се внасят промени за избягване на монотонно протичане на учебното занятие, защото на студентите им доскучава. Нужно е разнообразие.

4.4.1. Студентите нямат устойчив навик да се задълбочат за час, два, три, както могат да четат, например, книга. Свикнали си на бързина, предпочитат вместо четене, визуално представяне, искат да видят, а не да си представят мислено. Възниква въпросът с развитието на въображението. „Когато не е развито въображение, няма креативност” (Джамбазов).

4.5. Ако всички си пуснем камерите ще сринем веднага системата и ще се загуби виртуалната класна стая. Тя и иначе се позагубва понякога и се рестартираме, така че имайки тези чисто технически неща и в този смисъл хубаво беше, че започна обучение на преподаватели. Някои много са напреднали, станаха виртуози, но пък не може да се изисква от всички това ниво защото преподаването не е само научаване на технически способности, преподаването е нещо по-различно, трябва да предадеш умения, знания в някаква степен да провокираш хората отсреща да се замислят, да почнат да правят анализи, да осмислят нещата, а не да се надпреварваме технически. Когато има тежък технически проблем казвам оправяйте го, аз не мога, вие сте тука по-грамотни от мен, действайте и винаги има някой дете знае повече, естествено (Михайлова).

4.6. Нещата, които са лесни за изкуствения интелект са трудни за човека. Изкуствения интелект много лесно може да превърти милиони операции, да провери някакви неща, да свери нещо, много трудно може да разпознае на една снимка има ли куче или котка, докато човек много лесно с един бегъл поглед знае дали това е куче или котка. Обаче, ако трябва да се свери данните на 100 документа ще му трябват часове(Джамбазов) .

4.7. Изкуственият интелект може да бъде убит с едно копче, просто му се спира тока. Другото е да придобие контрол върху някаква инфраструктура. Има разни системи. Хакери в щатите бяха блокирали петролната индустрия, значи има системи, които са доста зависими, но като цяло животът на хората е все още независим. Обаче не трябва да се изключва, че в бъдеще независимостта може да бъде изгубена(Джамбазов).

4.8. В условията на Четвъртата индустриална (дигитална) революция жизненият свят на хората е населен с „не-човеци“. Терминът въвежда Латур. В концепцията на Г. Фотев понятието обхваща всяка машина, която симулира и замества човешки способности като се стига до мислещите машини, каквито са компютрите, чиито функционални способности маргинализират ролята и значението на хората от плът и кръв, членове на обществото. Офлайн образованието не може да загърби тези обстоятелства. На поставения въпрос Джамбазов обръща внимание на факт от историческото минало, което е насърчаващо предизвикателство да се търсят решения. „Имало е време, когато светът е бил населен с много не-човеци. Ние знаем за духове, за приказни създания, митологични създания, богове и богини. Така че светът винаги според хората е бил населен с нечовеци “. Тенденциите на развитие са не-линейни (Фотев). Не може да се изключи възможността „хората да се превърнат в интелигентни машини през биониката“. Екзоскелетитне и други подобни са изкуствени органи. Роботизацията не спира. Но от друга страна е възможно да са стигна до „сериозно модифицирани хора чрез технологии“(Джамбазов) .

4.9. Трябва да се сегментира нивото на образование защото стана ясно, че за малките деца е много важно да имат физическия контакт, докато за студентите виждам много позитиви в онлайн образованието, първо никога не съм имал 100 процента присъствие в часовете си. Миналата учебна година когато бяхме изцяло онлайн такъв магистърски курс който може би от 15, 13 лекции съм имал 100 процента присъствие, никога не съм имал. Очевидно това е защото им е лесно и удобно, тоест когато трябва да дойдат физически това им обърква по някакъв начин хода на ежедневието. Докато онлайн им е лесно да се включат отвсякъде. Другото е, че при онлайн обучението доста по-добре се демонстрират някакви неща особено в моята област, защото при онлайн обучението директно може да споделяме, те са на компютъра, аз съм на компютър, директно кода който пиша, може колаборативно да работим върху един и същ програмен код и те директно правят същото като мен. Пращат ми линк, аз да го видя в онлайн среда, докато иначе дъската сякаш опосредства, ето тук дъската специално в тази област опосредства контактите. Те го гледат, намират го, ако трябва да ми го покажат трябва да отида до компютъра да го видя. Така че в тази посока могат да видя доста предимства на онлайн обучението и може би най-голямото предимство е, че то провокира преподавателите да използват технологии и тези технологии, сега дори да се върнем към присъствено обучение, те ще се върнат обратно и в присъственото обучение. Тоест ще почнем да ползваме повече филми, повече някакви демонстрации, интерактивни игри и всякакви неща. Така че за мен това е положително, в някакъв смисъл, ако има нещо хубаво в тая пандемия това е, че тя много форсира прехода към дигиталното (Джамбазов) .

4.10. Постъпването в университета е влизане в другия модел на учене. За да може университетът да изпълни функцията си да създаде начин на мислене, подход към света, защото не е просто професионално училище и не се очаква да учи младите хора на някакви конкретни знания и умения, а по-скоро на разбиране на философията на дисциплината която те изучават.

4.11. Университетското образование е начин на общуване и изграждане на общности. Харвард и Оксфорд не учат нещо по-различно от останалите университети, просто там се изграждат общности, които в последствие си общуват в професионалната си дейност. Сериозен е въпроса, дали целият бакалавър не трябва да е паралелно на присъствено и онлайн обучение. Някои неща да са онлайн защото просто са по-ефективни онлайн, но да не се къса прекия контакт, възможността да бъде изградена общност, да се попие от университетския дух, да се усети академичността до мозъка на костите (Джамбазов).

4.12. Доста ограничен кръг студенти започнаха да влизат в часовете онлайн. И аз съм се запитвал каква може да бъде причината. Разбира се, може да има множество причини. Една от причините, които рядко дискутираме е, че всъщност, това онлайн обучение задълбочи някои неравенства между студентите. Какво имам предвид? Да влезеш в онлайн обучението някой ще каже: „Ама ето, всеки от телефона си може да го направи“. Сигурно е така, но все едно имате един миниатюрен екран. Не е ясно къде сте. Може би въщи нямате самостоятелна стая около, която да не щъка още някой. Може би нямате самостоятелен компютър, който да не делите с някого друг – младеж, ученик или както и да е.

4.13. Рядко се включва камерата тъкмо заради ограниченията на връзката, поради което от време на време виждате, че някой пише нещо. Само че, това не излиза в общия чат, което е само доказателство, че някой нещо друго си работи пътьом. Някои студенти са ми казвали, че не могат да си включат камерата, защото са на работа. И всъщност излиза, че това участие в обучението е между другото за мнозина. Въобще никакво съсредоточаване върху това, което става.

4.14. На онлайн обучението трябва да гледаме като нещо, което е единствено и само, за да се справяме с някаква извънредна ситуация, както в случая. Слава богу, бързо минахме през това. Но да не бързаме да свирим фанфарите, защото ефектът малко си дава. Разбира се, трябваше да престоим всичките си курсове, така че изпитните процедури да могат да бъдат онлайн. Е, в това отношение мога да кажа, че специално за себе си аз добих и някакъв нов опит. Значи, полека-лека, без никакви обучения. Тоест, мога да кажа, че ние като преподаватели не получихме кой знае каква съществена помощ за това как да направим изпитните модули така, че да работят ефикасно. Ние и досега използвахме много тестове онлайн. Обаче в крайна сметка никога не знаеш колкото компютър. Никога не знаеш. Ефикасността на тези изпитни процедури е също малко под въпрос. Тя е 50/50. Някъде работи, другаде не работи. Това са общите ни заключения.

4.15. Под хибридно образование разбирам нещо много специфично. Стои преподавателят в залата с част студентите, компютъра е включен и той общува едновременно и с тези, които са онлайн. В тази форма единственото, което бих приел е, че ако има студенти, които са онлайн в залата те ще бъдат слушатели. Не може едновременно да следиш хората чата и да анимираш дискусиата в залата.

4.16. Ако си го представим преподаването само пред екрана много ще сгрешим, защото много скоро ще имаме изкуствен интелект, който ще обучава студенти, а малко след това ще обучава други изкуствени интелекти. За нас ще отредят ролята на добре гледан добитък. Там ще ни хранят, ще се грижат за нас, добитък. В залата, с цялото си поведение преподавателят изучава и показва как да се държат, какво да правят, много неща има. И това, някак си, не можем да го заметем настрани.

4.17. Ние не формираме само професионалисти, ние формираме и граждани. Това никога не трябва се забравя и поради тази причина присъствието в залата си е от значение. Не е старомодно. Не е правилно, когато казваме, че владеем новите технологии. Ние си служим с тях, но за да ги владеем трябва да ги подчиним на нашата воля. Не те да правят каквото си искат, а да ги използваме с оглед на нашите цели и нашата воля. (фокус група)

4.18. И преди онлайн обучението имаше нужда от нова педагогика. Педагогиката ни е на ниво 18 ти век. Значи още преди интернет, а интернет категорично промени нещата, образованието е свързано с доставка на информация, което вече е практически ненужно. Информацията се намира в интернет. Сега говорим за критично мислене и преценка коя информация е релевантна. Преди сме били в ситуация на недостиг на информация. Сега сме в ситуацията на излишък на информация, преди е имало малко информация и тя била ценна и важна. Сега има много информация, голяма част от нея е лъжлива или лошо копие на истинска информация и така нататък. И в момента обучението е просто преподаване, изказване на факти, от което няма никакъв смисъл. Обучението и педагогиката трябва да се фокусират върху друг начин, друго боравене със знанието, друг подход за преподаване защото и поколението е различното, отдавна е ясно, че на тези поколения не може да се преподава както на нас са ни преподавали, така че определено преди онлайн обучението. Интернет се е появил около 2000-та година, вече е масово явление. Онлайн обучението примерно сигурно 2015 година започва да става масово явление. Със сигурност още 2000-та година, а може би и преди това винаги е имало експерименти, но това е краткият отговор, че нова педагогика има нужда и то не само заради онлайн образованието (Джамбазов).

4.19. При електронните тестове може да се постигне индивидуален тест за всеки, което е почти същото усилие за преподавателя и ето тук има едно нещо за което индивидуализацията е добре дошла. Индивидуализацията ще натовари преподавателя толкова колкото и в реална среда. Ако трябва с всеки да се общува отделно ситуацията става сложна (Джамбазов)

4.20. Дигиталната среда невротизира хората. Ако човек не се занимава с нещо смислено цъка по цял ден. Всяко намаляване на общуването с хора ощетява. Сега, има хора, които са предразположени да отидат в манастира, да съзерцават Бога, природата...

4.21. Новите гета няма да са просто богати и бедни, а ще са достъп до технологии и интернет, и дигитален свят и липса. Половин Африка се смята за дигитално гето – хора, които са извън времето и пространството според нас, само че те си живеят нормално. Така, че в нашият живот ще имаме проблем утре ако спре тока, те няма да имат проблем. От тази гледна точка сме уязвими в живеенето си в дигиталния свят. Това е и уязвимост на съвременния човек. (Лефтеров).

4.22. Влязъл е с този факултетен номер в системата, но ти не го знаеш. Стои някакво име – Иван Иванов. Преподаваш му цял семестър, ти не можеш да ги задължиш да си включат камерите, някои нямат и камери. Други казват не ми е удобно, трети се включват през телефоните.

4.23. Има преподаватели, които не си включват камерите, а само говорят. Има много такива колеги, които съвсем пък е отбиване на номер. Аз винаги съм бил с камера, но гледам час и половина себе си. И ти никога не можеш да разбереш дали си адекватен на аудиторията. Ако не видиш човека срещу теб в очите, това което говориш дали го разбирам, дали въобще му е интересно или нещо друго, и да промениш веднага стила си на преподаване на момента според човека в залата. Става монотонно самото преподаване. Час, час и трийсет минути, освен това тези лекции при нас са блокови по деветдесет минути, също според мен са недомислица. Навремето не бяха така. Навремето си бяха четиридесет минути, десет минути почивка, четиридесет минути както трябва да бъде. Аз самият като бях студент беше така и како започнах 2003г., някъде до към 2006-2007г. беше така. (Лефтеров).

4.24. В залата задават, но при онлайн обучението почти не задават въпроси. И поради тази причина да стоя без обратна връзка 90 минути, почваш в един момент да не знаеш какво говориш, сам да си говориш. Започваш сам себе си да убеждаваш в някакви неща. Ето това е още един недостатък, който няма как онлайн обучението да компенсира. (Лефтеров).

4.25. Всичко опира наистина до малките и големите групи. Като влезеш в един курс 150 човека, като им преподаваш даже присъствието, значи ти, в рамките на 15 часа (особено ако някой колега голям курс) и ти повече от 10 човека я запомниш, я не по физиономия, при условие, че тези курсове не са задължителни за посещаемост, знаеш как е. Тази седмица дойдат едни 50, другата седмица дойдат други 50, трета седмица дойдат трети 50. И винаги в тези големи курсове, в качеството на образование аз лично, съм доста скептичен.

4.25.1. В малки групи се работи по-добре. Неслучайно, определени неща, като например езиците не може да почнат 15 човека ако искаш да работиш качествено. При малките групи можеш всеки един, знаеш добре, да видиш докъде колко знаят, какви са му възможностите, какви са му интересите, може да групираш хората да си помагат взаимно, да се допълват. 150 човека курс – това е някаква масовка, която е отживяла времето си (Лефтеров).

4.26. Преподавателят е най-важната фигура, откакто съществуват университетите. Всичко друго е... задочни форми... Има и такъв тип образование, но въпросът не е коректен, тъй като създава конфликт между дистанционно и редовно.

4.27. Тъй като най-важно, в крайна сметка, е начинът на мислене, който се изгражда през четене на много текстове, разговор с колеги, с преподаватели. Начинът на мислене е най-важен. И някакви, разбира се, умения да боравиш в нашата наука с извори – анализ, научно-критичен анализ на документи текстове и т.н. И това става с много писане и говорене. Четене, писане, говорене, четене, писане, говорене. Няма как, поне в нашата наука, ако искаме да се прави по-качествено образование, няма как да заместим с дистанционното. Тоест има как винаги, но не е добре. (Лефтеров)

5.Онлайн преподавателските умения

5.1. На първо място е умението на преподавателя да работи в дигитална среда, тоест да управлява средата в която преподава; едно е да влезеш в залата, да включиш лампата и да включиш компютъра. Друго е във виртуалната класна стая да можеш да управляваш, да си наясно дали в момента те чуват, дали в момента те виждат, дали това което си мислиш, че им показваш наистина се показва, дали си споделил точно този екран който трябва изобщо, дали си споделил в момента екрана или само си мислиш, че си го направил.

5.2. Дигиталната грамотност е със сигурност най-ключовото умение, следващо умение е да се подбират подходящи материали, което е разлика между старото и новото преподаване. Дигитално умение е капацитета на преподавателят, да създаде материалите. Да създаде и представи дигитални материали. По-рано преподавателят пише по дъската, преписва, рисува, обяснява, преписва от учебника. Сега всичко трябва да е предварително подготвено да се прожектира защото иначе става много бавно. Динамиката на обучението със сигурност е по-голяма. Никой в онлайн среда не би те чакал да му пишеш тепърва някакви неща, по-скоро се очаква да му ги покажеш написани и да му ги обясниш, сякаш това е начина по който трябва да се случват нещата (Джамбазов).

5.3. Необходимо е университета да квалифицира преподаватели, да се търсят преподаватели, които вече имат афинитет към нови методи на преподаване, носят със себе си идеи. (Джамбазов) .

5.4. Когато преподавателя влезе в аудиторията има различни начини да привлече студентите или да ги отблъсне. Като се започне от първите му думи, мине се през облекло и т.н. Всичко това има голямо значение. Понякога дори шеги, или нещо, което в аудиторията грабва аудиторията, в онлайн пространството не влияе. Преподавателят трябва да притежава по-различни умения. Най-просто казано комуникативни умения, с които да комуникираме в една онлайн среда. Всички тепърва се учим да ги развиваме. Някои са по-добри, други не толкова. Преподаването в интернет пространството, в електронна среда, в онлайн преподаването, както и какъвто метод да изберем, има нужда наистина от специално изследване.

5.5. Когато преди няколко години инициирах създаването на програма педагогика, то беше не толкова да правим програма, като например- начална педагогика или учител по чужд език. А по-скоро да се обърне, когато това ни е вече възможно и позволено от Националната агенция, да се обърне към програми, които са ориентирани именно към дигиталното образование. Това нещо започна именно от мой контакт със съученици, със студенти, колеги, които живеят в чужбина, и които искат техните деца да знаят българско изкуство. Но аз не бях готов, например да им го преподавам. Ако ме бяха поканили от някъде, нямаше да мога да го преподавам. Всъщност, по този начин осъзнах колко е важно, това че дигиталните средства изискват по-специална методика, по-различен начин на комуникиране с учениците, студентите и т.н (Димитров).

5.6. Нашето общество в момента се сблъсква— по-скоро академичната общност с понятията „синхронно преподаване“, „асинхронно преподаване“, „онлайн преподаване“, „дистанционно“ и ние дори понякога не правим пълноценна разлика между всички тези понятия, което означава, че ние самите трябва изключително добре да напипаме баланса между всички тези форми на преподаване. И ние самите изключително успешно да си отговорим на въпроса коя от тези форми, в каква ситуация е приложима, какво означава за нас, за да можем оттам нататък да бъдем пълноценни в работата си със студентите.(Постаджиян).

5.7. Не научих много неща от университета, от преподавателите тук и това много ме демотивира за бъдеще. Платих втория семестър и успях да спася 5 от 7 предмета за десет дни. Това не е редовно обучение. Не мога да приложа усвоените знания. Което ми е останало като знания съм си го набавил сам. А не сме затова в университета.(студент).

5.8. Преподавателите имат механичното знание и знаят как да включат камерата, микрофона и т.н. Вече имахме една година, очевидно не бяхме много готови и сега ще видим втората година. Ако преподавателят се държи с тези, които са в онлайн лекцията като второстепенни студенти, които само са тук да слушат, те само ще седят и ще слушат. Студентите идват само, за да седят и да слушат. От двете страни трябва да положат усилия, за да има прогрес. Животът се е забързал много, много хора не могат да дойдат, много хора трябва да работят, за да участват изобщо в университета или да получат висше образование, което означава, че те трябва да изживяват стрес в личния им живот, да спрат всичко на пауза, за да могат да работят някаква работа, която ги унищожавя, за да участват в университета. Реално, дистанционното обучение дава някаква възможност да се намери поне един лек баланс. И отново стигаме до момента, в който никога нищо няма да се реши, докато ножа не допре кожата, както стана общо взето. Ковид дойде и изведнъж училищата не можеха да работят и тогава се развива това дистанционно обучение, въпреки че реалните причини за него вече съществуваха от 10 години. Никой нищо не направи по въпроса и сега изведнъж трябва да се използва и никой не знаеше какво прави. Нито учителите, нито платформите. В началото, аз помня и Zoom и Мудъл не можеха да работят. Нещата почнаха прогресивно да се изравняват (студент).

5.9. Качваш нещата в Мудъл, идват студентите и се чува, все тая, прочетохте ли това диагонално, не искам от тях да учат и да запомнят, за да си съставят обща представа и след това да коментираме по-конкретно по текст, който е качен. По изключение някой прегледал. Разбира се много е важно в коя степен образователна това се случва. Да кажем в магистърските курсове това се случва по-рядко. В бакалавърските фифти-фифти, въпреки че го има Мудъл, не го четат. Въпреки че съм сложил адрес с ей такива букви, пращайте, комуникирайте на електронен адрес на две три места Мудъл, те ми пишат на другия, който е на департамента. Което значи че не са влизали в Мудъл. Това значи за мен. Ами влез виж какво има в Мудъл. Това е първото което казах в първия

учебен ден. Моля колеги влезте в Мудъл, диагонално минете. Влезте в CV-то, което НБУ иска от нас, което стои най-горе на курса, има тематичен план. След това имате надолу теми, където са разгърнати тия теми от тематичния план. Някой път студенти, така с повече интереси, искат нещо допълнително, което е станало дума в часа, отдолу има допълнителна литература, няма нужда всички да го четат. Само един да се интересува, слагам нещо. Така че има огромни плюсове. Но пак отново машините. Проявяват се всичките неща, които ги имаме в присъственото лице в лице обучение. Където за мен е важно, това, което липсва на дигиталното е, че нямаше тази жива възможност да погледнеш в очите и в мимиките на студентите да възстановиш тяхната реакция. Аз лекции присъствено се стремя да не гледам настрани, а да гледам в аудиторията, защото реакцията, това е като театър. Това е уникално събитие и ако не се записва, то отминава и кой е бил, кой е видял видял. Не е като филм, да го пуснеш пак и много е важно в момента ти да комуникираш с аудиторията, за да разбереш това, което си казал, дали е разбрано, най-вече дали е разбрано и естествено имаш двама трима души, които, не става дума за кимане с глава по новия начин небългарски. Но днес вече започва и другият западният начин да се каже да с кимане, или не, трябва да наблюдаваш. Това е, което всъщност липсва. Защо липсва обаче. Зависи от човека. Студентите, и колеги са споделяли тази информация актуално, не практикуват в Мудъл да си сложат визуалния образ и ние оставяме в онлайн обучението на аудио комуникация. Аз съм ги, в лични курсове, на различно равнище, навсякъде, на практика при магистрите е по-слабо, но пак го има, не им харесва да пуснат камерата. И само аудио. Установяваш, че в курс от 40-50 души има един, който влиза във виртуалната класна стая и отива да прави нещо друго. Какво прави, може да прави сто неща, не е важно. Питам, понеже го хванахме, че го няма. Иване тука ли си, пиша, казвам го, няма отговор. Значи или има проблем ментален, което не мисля че е така, или просто това му беше метод. Винаги има по един някъде в по-голям курс, който е и не можеш да установиш всички ли са там физически, а дали са ментално вече, понеже няма визуална комуникация, много трудно може да се установи. Това е недостатък, но в крайна сметка като преподавател се опитвам да го компенсирам и установих че, и други колеги казват нещо такова. Защо? Защото ти в тази ситуация разчиташ само на аудио комуникации. Няма гаранция, че всички са там. Трябва винаги да се пита. Разбрахте ли какво казах, , чухте ли какво казах? Какво мислите за това? Съгласни ли сте? Да зададеш въпрос, да изисква отговор да или не.

Аз мисля, че студентите не са изградили култура на комуникиране в онлайн обучение. Фактът, че масово не искат да показват лицето си, че се губи нещо много важно в процеса на комуникация по време на час е въпрос на комуникационна култура. Трябва да има обучение в тази работа. Комуникационната култура при онлайн и за студенти (Алмалех).

6. Дигитална реалност и дехуманизация

6.1. Дигитализацията е част от по-глобален процес на дехуманизация. Алиенация, отчуждение се появява още с индустриалното производство, човек се е отчуждавал от продуктите на своя труд, не създава изцяло един продукт, кана, ваза, а седи на поточната линия и само слага по една гайка. Тоест вече не се чувства свързан с нещата с които се занимава. Дехуманизацията е загуба на ценности; тази загуба на ценности е под натиска на много други неща. Вероятно дигитализацията усилва делитализацията защото води до сблъсък на култури. Изведнъж хората са претовариха от всякакви неща и им писна от всичко, така че може би това също катализира процеса, но едва ли е причина за това нещо. По-скоро е катализатор (Джамбазов).

6.2. Нанотехнологиите, чипове, матрици и всякакви други неща започват да влизат в човешкото тяло и да се свързват с него, започват да създават невронни мрежи, които са в основата на изкуствения интелект, които наподобяват човешкия мозък. Вече имаме машини, които се учат, това е машинното учене, имаме машина, в която е вкаран изкуствен интелект и този изкуствен интелект чрез проба-грешка алгоритми започва да прави по-добре нещата. В един момент според мен, и пак казвам подкрепям всъщност това, което съм чул от професор Богданов, целта ни е човешкото съзнание да бъде пренесено върху някакъв чип или носител на информация и така да бъде изпратен в космоса. Не го правим, защото ни се струва неетично и неморално, но точно това е, което е бъдещето на спасяването на човешкия живот. В чип да бъде пренесено знанието за всичко и цялата информация да е вътре, включително и съзнанието, и след това този чип да се възобнови към формите на живот, които познаваме, ако попадне на среда, която е подходяща (Чукурлиев).

6.3. Машинно мислене, изобщо думата мислене приложена към машините е проблем, но да приемем, че можем да приложим тази дума и да кажем че това, което правят компютрите в днешно време и изчислителните машини е мислене. Това е нещо, което зависи от определен алгоритъм, нещо, което в съвременния свят може да се саморазвива и самоусъвършенства. Но така или иначе то е поставено предварително в определени рамки, зададени от програмиста, от хората, които са ги създали. Но дали можем да говорим така за себе си. Ако приемем че сме създадени от бог или природата, защо не? Но аз виждам една основна разлика и тази основна разлика е, че никъде в машинния свят не мога да си представя мислещ индивид, тоест неделимо същество, което подобно на човека да съчетава в себе си многообразие от мисли, но винаги в перспективата на едно самосъзнание. Това което може да мисли една машина може да го мисли и друга по абсолютно същия начин, както една програма може да върви от един компютър на друг. Това няма как да се получи при хората, тоест там, когато говорим за индивиди, неделими някакви субекти и личности, говорим за много повече неща, отколкото за мислене. Ако машината оперира и всичко, което прави можем да наречем машинно мислене, то човешкото мислене е само една част от един цялостен, много по-сложен комплекс от неща, включително и чувства, включително и усещания, включително и предразсъдъци, включително и заблуди. Един куп неща,

които не са точно мислене, но в някакъв смисъл си взаимодействат винаги с мисленето и така да се каже замърсяват в добрия смисъл на думата. Една машина мисли чисто, при нея няма замърсяване.

6.4. Голяма част от хората показват същността си, че сме жадни за внимание, че искаме да бъдем харесвани, че искаме да бъдем като другите (Христов, Мениджър Ключови Клиенти)

6.4.1. Искаме да бъдем едни от многото, искаме да бъдем харесвани. По-лесно ни е, когато сме зад клавиатурата, тъчпада или каквото и да е, да изразим себе си и да покажем какво мислим. Но въпреки всичко смятам, че надделява страхът да не бъдем изключени и да не бъдем изхвърлени от обществото или от групата, към която искаме да бъдем част.

6.5. Когато дейността ни е свързана с дигиталния свят, представата ни за времето се изпарява т.е. губя представа за времето и тогава когато си мисля, че е минало примерно един час са минали два или три.

6.6. Дигитално- един прозорец, един екран. Аз съм говорил с режисьори, които снимат филми и актьори, ти си кадър в дигиталния свят, селекция, както си виждала, режисьорите си правят квадратче, за да преценят сцената как да я поставят, защото знаят, че камерата ще изреже много други неща, а те може би възприемат гещалт. Нашите възприятия са ограничени, филтрирани. Да, могат да бъдат обогатени с какво ли не, визуализации, виртуална реалност, но реално погледнато за човешкия аспект на комуникацията, не информационния поток, фактите, знанията, перцепциите е много важно, какво влиза в кадъра при дигиталното и как се прави постановката. За разлика от естествения процес на взаимодействие, в което ние сме си слели гищалтите. Виждаш много неща, някои са неуловими от камерата, т.е. ние имаме едно поведение за пред камерата и това води до саморедктиране, това което наричаме в психологията саут мониторинг. Твърде много се следиш, как другите те виждат и те възприемат и това те лишава от спонтанност, от автентичност, понякога, някои стигат до твърде много показност или демонстрация, себеизтъкване или пък имат смущения. Много хора се стъписват когато се видят на екрана в Зуум например, как изглеждат когато четат лекциите си или не се познават като се видят на видео. Тъй като, дълги години съм готвил хора за групова работа и там един от елементите е видеотренинг, аз го познавам от преди дигиталното време. Когато снимаш сесии и даваш после на прожекция и правиш после анализ на всички участници, на поведението и на водещите. Там е много интересно, тази обратна връзка, ако не се използва правилно, може да смути много хора и даже да ги накара да се отдръпнат, да кажат, това не е за мен. Има стеснителни хора, по-трудни в тази експресия и за тях, често пъти, този вид комуникация е източник на напрежение, на тревожност, публично. Публичната тревожност е един от най-големите страхове на много хора. Това се отнася и за студентите, между другото, и е много важно да се изграждат, този тип социално емоционални умения да се работи в група, включително и през тези технически средства, при които всичко остава. Защото дори да знае, че не се записва, както ние гарантираме на нашите пациенти, че сесията не се записва и затова имаме специални технически средства, декодиращи устройства, които забраняват записа на сесиите, за да не се боят от разпространение или изтичане

на информацията. Това което е важно, например, само да научат, че една, както със студентите някои път правим, че дадено упражнение се записва, те променят много от своето поведение, което в реална среда се разгръща по друг начин. Всички тези неща, трябва да се изследват тепърва, макар че има доста публикации за този вид, не толкова български изследвания, трябва да се изследват и някои културни особености. Има такъв процес, които ни е нужен, от една страна, за да се синтезира опит, от друга страна да се предложи подготовка, обучение, тренинг. (П. Димитров).

6.8. Всеки има основание да е щастлив, само защото го има. Дори да страда, както Виктор Франкъл ни е казал: „Трябва да намерим смисъл и в страданието, ако искаме да живеем като хората.“ Дигитализацията ще ни направи по-организирани, може би в някои свери по-компетентни, но щастието е отговорност на всеки един и е грижа за себе си . Няма нужда от интернет, за да си нещастен, но пък може да си много щастлив и ако ето тези телефони, компютри, навсякъде ти дават достъп и заместват една физическа реална близост с хора с които си близък психически, емоционално.

6.9. Някои неща дигитално са невъзможни, макар че тези модерни реалности които, ето Фейсбук става Метавърс и т.н. Работих с софтуерна компания, която е част от голям консорциум. Тя се опитваше да максимизира текущите възможности за синтез между невронауките и дигиталните технологии. Вече е възможно, все още в експериментална фаза, да обменяш информация за психофизиологичното си състояние. Представете си, не емотиконите на екрана с които изразяваш отношение, а да речем, това да запишеш и да предадеш своето състояние. Можеш да си пуснеш на запис, ако се ползват. Те още не са в масова употреба, но за медицински цели се използват, тъй наречените извънчерепно дълбинни мозъчни стимулации. В момента те се използват за лечение, например, аутизъм. Невролозите и невропсихолозите ги знаят, някои от тях и в България се ползват. Аутизъм, наскоро започнаха програми по протокол, основно в Щатите, за някои неврологични, психиатрични разстройства, например, обесивни компулсивните разстройства, при които вече, не само има интеракция между мозъчната дейност, мозъка и софтуера и след това възможност този запис да се възпроизведе и излъчи, така че да се предаде на друг мозък при синхронизиране на софтуерите. Така че, можеш да си пуснеш медитацията на Далай Лама и да я преживяваш, неврофизиологически или оргазма на известна, да речем, поп изпълнителка. Това, което предстои е биоетиката и комерсализацията на това нещо, но се казва, както навремето, хората не вярваха, че ще има как се казваха тези малки магнетофончета, които си слагаме на коланите? Уокмени, да. И вътре ще си сменяме касетки, скоро време, това ще се случи в дигиталното пространство, може би част от

него визира и създателя на Фейсбук и на Метавърс.

6.9.1. Обмен на неврологични състояния, психофизиологични състояния в реално време, вплетено във виртуална реалност. Това значи, че можеш да видиш и има много сериозно приложение, например в психотерапията, много известни изследователи казват, че се променя изискването на психотерапията и са правени, вече експериментални постановки, при което се следи какво е състоянието и на терапевта и пациента в хода на работата им. И се вижда как се постигат, чрез виртуалните форми на комуникация. Възможности да пренасяш много комплексни състояния, като емпатия или справяне с травматичен опит и нещата, чрез съчетанието на тези технологии, съзнанията и новите данни от невронауките, ще променят много дейности: ученето и може би психотерапията. Така че, тук са всички тези тревоги около биоетиката. За какво друго може да се използва, за манипулация, за какво ли не, параноично казано. Има и много приложения, които водят до това, което е когнитивно обогатяване на обмена. Съдържание, което променя процеса на учене и т.н. Така че, интересни неща предстоят в синтеза между мозъчни изследвания и дигитални технологии.

6.9.2 Желанието да се усвоява, да се търси нещо ново, да се създава, да си оригинален, неща, които изискват цялостно развитие и не са само когнитивно обогатяване и достъп до много знания, така че в този смисъл продължавам да мисля, че всичко което технологиите носят на хората от времето в което сме започнали, например, да пишем, онова време, то е като един усилвател и за добро и за лошо, обаче, и каквито и морални категории да му сложим, а то има нужда от етика в приложението на научните изследвания, от човека ще зависи за какво ще го използва. Само си представям, тази ситуация в която, тези технологии се използват за манипулативни цели. Психолозите сме особено чувствителни, защото знаем много за скритите, несъзнавани механизми за влияние и най-важното е да има откритост и дискусии. Тези нови резултати, технологии да се обсъждат. Само по този начин, ще се предпазим от този тип злоупотреби. Виждате, хората вече имат конспиративни теории. Това значи, неубедителност на научната презентация, на реалностите и се запълва с всичко, което човешката изобретателност, за добро и лошо, е способна да изгради фантазия, мит, за някаква реалност, която не познава достатъчно.

6.9.3 Технологиите, за съжаление, напредват твърде бързо. Много пъти, интимните им механизми са достъпни на малцина, на специализирани центрове, институти. В голямата, широката общественост, винаги остава това съмнение, че нещо се крие или е неразбираемо. Често пъти, по съвсем обективни причини, нямаш достатъчно знания, за да разбереш кое, как става. Но Айнщайн ни е казал: „Ако не можеш да обясниш нещо на четири годишно дете, значи не го познаваш, или нямаш честно отношение към него“. Така че и тук етиката е такава, маса хора имат затруднение да виждат, смисъла на това технологично развитие. Но кои се е отказал от нещата които има: електричеството, топлата вода вкъщи ... и тук се пренареждат, както се казва и политическите, и образователните послания, защото всъщност, децата които сега започват да учат и прекарват повече време пред екран, отколкото в библиотека с книги,

реално погледнато, ще работят и ще имат задачи в съвсем друго време. Ние, даже не знаем с какви етични проблеми ще се сблъскаме, ето сега, само това, което се случи с Ковид и начина, по който ежедневно имаме медицинска сводка и кой ли не се изказва по темата, показва, че имаме големи дефицити в комуникацията или популяризацията на това, къде се намират науката и технологиите. Дори хора с авторитет, не могат да формират стабилно мнение. Друг е въпроса, че човек с тези новости открива, че ние всъщност, винаги сме живели в голяма степен на неопределеност и несигурност.

6.9.4. Организми могат да създадат изкуствен интелект, организъм по-сложен от вируса, който да тръгне в средата и да си намира веществата нужни, за да се храни и, разбира се, да се срещне с друг организъм и да създадат поколение и те да си се роят от там нататък, и те да са изцяло само под контрола на изкуствен интелект. Това, вече е постигнато в лабораторни условия, не знам с какви цели и докъде ще стигне приложението. И в този смисъл, не знам и леко съм изплашен, колко технологиите могат да надхвърлят въображението и да го изплашат по посока, какво би значело това, колко е програмиран този изкуствен интелект или започне да прави неща, които са необозрими от гледна точка на собственото ни мислене и от друга страна си спомням, какво пише, още в древните мистици, даже в юдейско християнската традиция е най-важното послание на апостол Павел, мисля, но то е по-старо от преди това, че трябва да излезем извън ума си, за да разберем нещата.

6.9.5. Един от опитите ни да излезем извън естественият си интелект, е да създадем изкуствени. Може би, те ще дадат отговори, за които ние не сме способни, защото живеем в рамките на миогледите и ограниченията си, прословутия транс хуманизъм. Лично аз, изпитвам, вече съм на 63, страх за следващите поколения. (Пламен Димитров).

7. Личност и симулакрум

7.1. Голяма част от хората се правят на това, което не са. Тоест искаме да бъдем едни от многото. Искаме да бъдем харесвани. По-лесно ни е, когато сме зад клавиатурата, тъчпада или каквото и да е да изразим себе си, да покажем какво мислим. Но въпреки всичко е страхът да не бъдем изключени и да не бъдем изхвърлени от обществото или от групата, към която искаме да бъдем част (Ив. Христов).

7.2. Когато дейността ми е свързана с дигиталния свят, представата ми за времето се изпаряват. Тоест губя представа за времето и тогава, когато си мисля, че е минал примерно един час, са минали два или три (Ив. Христов).

7.3. Компютърът мисли рационално. Той търси най-адекватното решение на проблемите. Докато хората сме емоционални. Голяма част от решенията, които вземаме, се влияят на емоциите. (Ив. Христов).

7.4. Машината е построена от човека. Когато човекът е строил машината е останало нещо от него в нея. Заложено в кода на тази машина. Емоциите замъгляват мисленето ни и невинаги решенията и изборите, които правим са най-добрите - било то за нас, било за обществото.

7.5. По-голямата част от публиката, с която комуникираме онлайн увеличава шанса да срещнем повече хора, които мислят като нас. Има много хора, които могат да мислят по различен начин за даден проблем, но да изпитват страх да изразят свободно мнението си в онлайн обществото. Когато мнението им се различава от мнението на масата, масата се нахвърля върху този човек. Масата се опитва да убеди този човек, че той мисли грешно без тези хора да се замислят дали всъщност това, което казва човека срещу тях, не е така... не е правилната теза. И те да грешат. Просто защото малко или много имаме страх да бъдем отхвърлени, да бъдем изритани от обществото (Ив. Христов).

7.6. Не смятам, че онлайн образованието, поне засега, има предимства спрямо традиционния вид образование. Много по-лесно, когато си в класната стая и имаш някакви затруднения учителят да дойде при теб и ти каже: "Това и това правиш грешно. Това правиш правилно Това трябва да го направиш по точно този начин, за да не го правиш грешно". Това онлайн няма как да стане. Още повече, че когато се случват нещата онлайн, смятам, че много хора се изкушават просто да дадат един "mute", да отворят един нов таб, да си пуснат някое клипче в ютуб и просто да не мислят какво се случва в другия таб.

7.7. През последните години нуждата от постоянен достъп до информация е неизменна част от студентския живот. Така че би могло да се каже, че когато лекцията се провежда онлайн и се коментира някаква тема, много лесно и много бързо можеш да потърсиш информация по дадения въпрос. Докато ако си в аулата, става малко по-трудно, малко по-сложно, не че е невъзможно, просто е една идея малко по-трудно.

7.8. Онлайн ни по-мързеливи. Прави ни антисоциални, улеснява възможностите да мамим. А изкушението да измамим на контролно или на изпит е огромно. А когато ни се дава такава възможност, не мисля, че много хора биха я пренебрегнали. Без дори да се чувстваш изключително подготвен и изключително добре да разбираш дадения проблем, предмет или казус. Имаш ли възможност да си гарантираш по-висока оценка, мисля, че много хора ще се възползват от това нещо.

7.9. Би било хубаво, ако има курсове или лекции да могат студентите да придобият най-базис познания за работа с определени платформи. Не, че те не знаят как се използва Вайбър, как се използва Месинджър. Смятам, че те знаят много по-добре от преподавателите. Но хубаво е да има някакви курсове, да речем, по един семестър за целия период на обучение, в който просто най-основните функции, възможности се обясняват на студентите.

7.10. В България сме на светлинни години от най-модерните начини за преподаване. Така че има адски много неща, които трябва да се подобрят, за да може да започнем да коментираме вече интегрирането на дигиталния свят в образованието. (Иван Христов)

7.11. Хората се отчуждават. Млади хора не могат да общуват реално. Общуват през интернет, през компютъра, но реално просто не умеят и не могат да общуват(Вълчев).

7.12. Търсим ли индивидуализиране? То е много ценно от гледна точка на пълноценна обратна връзка, но от друга страна, качествено обучение винаги разчита изключително много на различните гледни точки. Една и съща тема поднесена на различни аудитории понякога има различни изводи, които всеки студент си взема след въпросната лекция. В НБУ винаги сме насърчавани студентите да бъдат несъгласни. Това е страхотно. Всъщност в една такава пълноценна колективна мъдрост бих я нарекъл, можем да изкараме много повече от отделните индивиди, отколкото ако разчитаме просто на едно стопроцентово индивидуализирано обучение. А това, че онлайн средата ни дава много възможности да индивидуализираме—най-малкият пример е, че всеки би могъл да потребява някаква част от ресурсите, които един преподавател споделя в удобно за него време, когато той е много по пълноценен.

7.13. Когато един студент след тежък работен ден е дошъл на лекция, той може би не възприема съвсем пълноценно, по чисто човешки причини. Обратно, когато той консумира този продукт в една дигитална среда, в която е тотално концентриран и посветен на възприемането на тези послания, ще имаме много по-възприемчив студент (Постаджян).

7.14. В реалния свят има повече импровизация. Там се случват реални неща. Докато в дигиталния свят си на компютъра и каквото видиш, това е възприятието. Отделният индивид не може да бъде по-умен от една машина. А пък може и да бъде. Но това е вече въпрос на плод на човешката мисъл(Вълчев) .

7.15. Машина е плод на човешкия разум и ако човек не се саморазвива, а реши тази машина непрекъснато да му помага, по-скоро ще се върнем назад, отколкото да вървим напред.

7.16. Машината е машина. На нея ѝ се задава нещо и тя го изпълнява. По-бързо, сигурно по-сложни операции ги извършва по-бързо; по-ясно, по-точно, но няма сърце, няма душа и е дотам. Има някакъв капацитет. Мисълта на човека е необходимо да се развива. Компютърът не е идеалният фактор за развиване на творческата мисъл на човека.

7.17. Ти му казваш: “ Ходи по галерии, гледай как са подредени изложбите, кой ги е подредил, защо са тия изложби изложени в тази галерия, какъв е смисълът. Има тематични изложби, има други. Гледай тези неща и вложи нещо от себе си. Дори да не е вярно, ти си дошъл да учиш (Вълчев).

7.18. При положение, че тези хора не общуват помежду си, каква хуманност може да търсим? Ако животът ни мине да комуникираме с другите през машини, не знам каква хуманност би имало (Вълчев).

7.19 Да търсим начин за споделяне на добрите практики. Това ще доведе до отговори на много от въпросите(Постаджиян).

7.20. Ние започваме да правим мултимедийни учебници: глас със звук, с видео, с всичко, което се интегрира, вследствие на този същия проект. Освен виртуалната класна стая, ние разработихме 32 мултимедийни учебника, които са на разположение на студентите дистанционно обучение, тоест в различни форми и начини, по които те да възприемат учебния материал. Единият, разбира се, това е гайдлайна, това е учебникът, който е специално разработен за дистанционното. Втория вариант, това е мултимедийен учебник, който представлява нещо като синтез на този основен учебник с глас, със съдържание по различните начини на възприятие на студентите опитваме да хванем. Доста препоръчително е всяка една от темите от учебника да бъде дадена и структурирана под формата и на PowerPoint презентации. Много колеги, независимо от това, че студентите имат на разположение предварително учебникът, който е по курса, ние им правим по съответните теми и PowerPoint презентации, които да им дават и различният ъгъл, защото вижте различните студенти, по различен начин възприемат, някой възприема като слуша, друг възприема, като чете. Така че се опитваме да хванем целия този периметър.

7.21. В онлайн среда е по-сложно за индивидуализиране според мен, тъй като когато, сме във виртуална класна стая, много трудно е, има и психологическа бариери от страна на студентите. Вие знаете, че така е разработена виртуалната класна стая, че имаме публичен чат. Това са въпроси които се задават от всички, но има и личен чат, тоест въпрос, който студента може да зададе директно към преподавателя. Може би това е елемент на персонализация, ако той има някакъв въпрос който не иска да го споделя с всички, тоест иска директен отговор персонализиран към него от страна на преподавателя. Но пак казвам, че може би това е известен недостатък по отношение на дистанционното и електронното, няма как в една виртуална класна стая преподавателят да обърне внимание и индивидуално. Трудно е да се ориентира особено при тази ситуация, която се създава. Ние нямаме представа кой е срещу нас.

7.22. Много често студентите влизат със слушалки, активно слушат, по-малко участват или пишат в чата, въпреки че ние изискваме от тях да влизат с микрофон, а не със слушалки, за да могат активно да участват в дискусиите дори ги стимулираме, като казваме че част от дискусиата е и елемент при текущото оценяване. Тоест въпроси и отговори тоест по всякакъв начин се опитваме, но въпреки всичко има едно множество, да кажем от 30-40 процента, които стандартно си влизат със слушалки, някои влизат чисто формално. То вече и системата се изписва кой е от мобилен телефон, кой от компютър. Има такива случаи, в които студентите просто формално участват в учебния процес без въобще да са ангажирани с този процес. Как ще ги ангажира преподавателят? Това е въпрос наистина на педагогически опит от страна на преподавателя.(Хаджиев).

7.23. Преподавателят трябва да има дигитални компетенции. Имаме случаи в департамента, преподаватели, които са хора на хонорар, които са свикнали с традиционни такива методи на преподаване, и за тях е доста по-сложно да преподават в електронна среда, тоест през виртуална класна стая, защото, когато вие нямате тези дигитални умения, студентите ги имат, тоест те са ново поколение, те много по-бързо се адаптират към промените в технологиите. Дори много по-бързо от самите нас преподавателите. Колкото по-компетентен и дигитално ориентиран е преподавателят, толкова по-добра персонализация се получава. Едно е, когато направите суха презентация с текст, друго е, когато визуализирате с определени графики, изображения и т.н. Това също привлича вниманието според мен на обучаемите. Така, че уменията се променят. Не е достатъчно преподавателят да бъде експерт и специалист в съответната област, но той трябва тези умения да ги има, за да може да работи спокойно без напрежение.

7.24. Случват се и сринове в системата, имаме ли компютър, интернет връзка, при равни други условия, всичко е окей, но много често се случва, претоварва се системата, губи се връзка, това изнервя и двете страни, преподавателят е притеснен от този факт. Смятам, че има нови умения, които трябва, нали освен тези междуличностните умения, които се усъвършенстват в процеса на взаимодействие между преподавател и студент, но най-важното за мен сега са новите меки умения и най-вече дигиталните, защото в дигитална среда преподавателите трябва да развиват и такъв тип компетенции. Въпреки че много студенти смятат, че като са онлайн или дистанционно някак си по-лесно могат да вървят нещата, защото има един недостатък, за който не ви споменах, по отношение на самото оценяване. Когато сте в аудитория и когато преподавателят е супервайзър по отношение на тестирането и физически той е сигурен, че човекът, който е срещу него, е човекът, който трябва той да изпита, контрола е много по-сериозен. Въпреки че с развитието на технологиите и дигиталните инструменти, с уеб камери и т.н., можем също да сме сигурни по отношение на идентификацията и уменията за разработване на такъв тип тестове, които да не дадат възможност да преписва чрез гугъл и така нататък, тоест, когато той не е физически в реална среда.

7.25. Вече се заговори и за е-лидерство, променя се лидерската парадигма, много неща, които са свързани с дигитализацията. Това е неизбежен процес, тоест ние ще ставаме все по-дигитални в сферата на дигиталната икономика и в сферата на това информационно общество, в което живеем.

7.26. По отношение на етиката смятам, че в дигиталната епоха възможността за fake news и манипулация е в много по-висока степен, сега сме в много по-висока степен застрашени от манипулиране на различни неща. Виждате какви глупости се пишат в интернет. Именно това според мен нарушава определени етични стандарти и принципи. Защото когато нямаме контрол, тоест развитието на тези дигитални инструменти, вие не знаете кой какво пише, кой какви постове споделя, кой стои зад това, така че смятам, че се нарушават етични принципи.

7.27. Изкуственият интелект се разработва от хора и аз не смятам, че едва ли не изкуственият интелект ще бъде управляван от хора. Ще се променят професии и ще изчезнат част от такива рутинни дейности, които се изпълняват от определени индивиди. Не вярвам на конспиративни теории, че изкуственият интелект ще превземе човечеството. Ще изчезнат професии и дейности, които са рутинни. Това, което е свързано с креативността, с преподаването, с развитието на нови, портфолио продукти, ще бъде плод на човешката дейност. Изкуственият интелект по-скоро ще бъде средството, чрез което най-вероятно ще можем да оптимизираме и усъвършенстваме тези процеси. (Ханджиев).

7.28. Развитието на изкуствения интелект не застрашава човечеството и винаги ще бъде под контрола на здравия разум. Чрез изкуствен интелект ще може да усъвършенстваме, фундаментално да преосмислим и да трансформираме определени бизнес процеси в организацията чрез тези информационни и комуникационни технологии. Но в крайна сметка човека ще бъде център. Ще изчезнат определен тип професии и ще се появят нови. Вече не е странно като отидете, да кажем, на круиз и барманът, който е в един от баровете е робот. Това не ни е вече странно, но това са рутинни действия, не са креативни. Не е нещо, което изисква интелект и креативност, а нещо, което се характеризира или се генерира в човешкото съзнание (Ханджиев).

Специфики на образованието по изкуствата

За съжаление, все повече и повече сме в дигиталната реалност, особено последните две години бяхме нонстоп и това е много тежко. Особено когато става въпрос за изкуство, защото изкуството не може да се преподава изцяло така, но за това ще говорим може би след малко. Но иначе има дни, в които съм нонстоп в дигитална среда и всъщност само когато преподавам, в момента, съм в реална среда и това ми е толкова хубаво, че не ми се влиза в другата.

Щастливи, да, защото имат връзка с много отдалечени приятели от много отдалечени места и по едно и също време могат да са на друго място, да слушат концерт на метрополитън или да са в Азия или да са не знам къде си. Или пък като ми потрябва приятел в Китай, цък-цък и: "Ало, о, к'во става?", нали така. От тази гледна точка това е страшно предимство, но от друга гледна точка тази преинформираност, пресвързаност, всъщност просто ти нямаш никакъв покой, да го кажем така. Отиваш в тоалетната и получаваш три съобщения. Дори тази глупава работа, но то е така, влизаш в банята, пак, миеш си зъбите, готвиш и ти излизат шест човек. Или пък работиш, ето работя одеде, и б човека ми звъннаха. Това е положението. Тоест, ако човек съумее по някакъв начин да се дисциплинира, защото това е въпрос според мен на дисциплина и да сложи рамки, за да може да ползва и да има някакво друго извън дигиталността, нормално време, би се получило равновесие. (Шушулова).

Емоцията е енергия и светлина. И понеже те енергийно тук няма как да го направят, с техните постове подсказват това нещо и ти самата си човек, който си много в дигиталното. И виждаш това нещо. Дори една снимка да сложиш, самата снимка, както е направена, тя излъчва този човек, тя отразява този човек, тоест тази действителност също по някакъв начин отразява личността на човека. Тъй че ако той е емоционален, той ще намери начин, но не съм абсолютно за дигиталните взаимоотношения. Значи аз смятам, че трябва човек да има физически допир, трябва да погали някой все пак.

Възможно, тъй като това са едни специалности, свързани с нужда от практическа реализация, от практика, от опит, от показване. Откак свят светува музика се учи от майстори и чирак. В случая майсторът е педагогът, а чиракът е студентът или ученикът. И той трябва да прихване някои хватки, за да може да му е по-лесно това, което се мъчи да превъзмогне като техническа трудност, като интелектуална трудност, като някакъв мелодическо-анализационен процес. И затова в областта на музиката предимството на електронизацията е това, че може да има много голяма база данни от нотна литература, много голяма база данни от записи от аудио или пък исторически факти и исторически материали, които да са свързани с някакви или други видове трудове, които да са подръка във всеки един момент на този, който се обучава, това е полезно. Това, че навсякъде има енциклопедии, които са качени и ти можеш да влезеш и да прочетеш и оттам да вземеш някаква библиографии и да влезеш още по-надълбоко, това е страшно полезно. Това, че можеш да прочетеш труда на този или на този или пък дори да се свържеш с него, ако си на такова ниво и да поговорите, да му вземеш интервю и да поговориш и да го питаш: "Този акорд с фа диез ли го свириш или с фа,

защото според мен това е грешка”. Тоест тази хубава свързаност и тази информационна база, която я има, това е абсолютно супер, да. От друга страна, когато ти си педагог и имаш Мудъл, ти можеш в Мудъл да качиш различни неща и да “тормозиш” студентите и тези неща за една седмица или за две седмици да ги свършат, за да видиш резултат. Това е добре, но от друга страна няма как да не се работи и практически. Този момент, особено при напълно начинаещи, е абсолютно невъзможен. Същото е и защо оставиха децата първи, втори и трети клас да си ходят на училище, а не ги оставиха онлайн, защото те не могат да научат нищо онлайн. Това е, представи си, че аз трябва да го науча да чете ноти на... това е невъзможно. Той учи една нова азбука, трябва да се научи да чете нещо, да го мисли, да си нареди на тоя пръст или на тоя пръст, аз не мога това през интернет да го направя. “Внимавай, тука, така не се държи”, това е невъзможно. По същия начин, ако имаш много напреднал студент, значи той свири на неща на много високо ниво, той трябва да ми го изсвири, аз трябва да съм до него и да му кажа: “Тука, мойто момче, няма така да си държиш пръстта, защото така следващият път ще изфалшивиш. Трябва по друг начин да пипнеш”. Това са вече много финни неща. Трябва да го видя, трябва да го чуя, трябва да го усетя. Единственото, което мога да направя дигитално, както правих две години, е с тези начинаещите, понеже видях, че няма как, мога да ги науча теоретичната основа на това, което правим на пианото. И ние една година търкахме теория. Супер са по теория. Те са доволни, защото вече мозъкът им щрака, бързо мислят, което им е трудно иначе.(Шушулова).

И сега четем ноти и всъщност се оказва, че ако педагогът е достатъчно буден и мисли в индивидуален аспект за всеки студент, той може да намери решение. И сега тези, които миналата година съм ги търкала с теория, обаче те са били добри, тоест те са си взели каквото трябва, сега като ги сложа на пианото, тази година, нали сме тука все още, и много добре вървят. Трудно им е, да, една година са изпуснали това, обаче сега бързо вървят, тези, които са се справили с другото. Тоест и от това има полза. Но не може да е изцяло дигитално. При нас специално трябва да има и практически досег.)Шушулова).

„Аз имам преки наблюдения в подготовка например на млади актьори, които поради пандемията трябва да са онлайн, да изучават много дисциплини не само в областта на психологията на актьорско майсторство, но и да репетират по този начин, процесът буквално лиши хората от тази включеност и не можа да създаде онлайн, тази връзка която да позволи те да напреднат в образованието си, едва по-късно когато минахме вече присъствено, успяхме да компенсирате тези дефицити, които се бяха натрупали в онлайн фазата. Така че същото се отнася и за няколко курсове, които са под формата на дългосрочни специализации с колеги в моята област и трябва да кажа откровено, че да, много ми беше удобно докато имахме лекционните фази, в които има структура, има много материали и беше невъзможно да осъществяваме това което психолозите и психотерапевтите правят за да научат подходи по реални казуси. Там нещата са близо до медицината и начина по който се вземат решения при динамичен приток на данни и голяма интерактивност, която не може да се постигне в група. Така че моето мнение е, че да, може би има предимства при високо структурирано съдържание, когато нещата са вертикални, от преподавателя към група, която индивидуално работи с готово, подредено, добре визуализирано, съдържание и много референции за самостоятелна работа, но когато стане дума за групов процес, за учене чрез активни, интерактивни

форми вътре в групата, не преподавател - обучаеми, нещата се забавят, на моменти се накъсват и се изискват огромни усилия и от двете страни и мотивация. Имам и наблюдения в това, което правим, вече чисто професионално може да се съчетае, с опита в образованието, което водим, онлайн консултации, онлайн психотерапевтични сесии, ако не е имало присъствена фаза в която са изградени отношенията, нещата остават твърде повърхностни и не могат да се решават сериозни проблеми на клиентите заради начина по който се осъществява връзката ни, няма я тази среда, сигурност която както образователния процес създава чрез прякото присъствено участие „(преподавател, психология).

„Всичко, което е свързано с изкуството, например, изобразително изкуство, приложно изкуство или музика, както и фотография, кино, анимация, много трудно могат да минат на обучение онлайн. Трябва да се вижда това, което се случва или да има много директна взаимовръзка между преподавател и студенти. Скоростта, с която можеш да нанесеш корекция в това, което студентът изпълнява в момента е просто несравнимо по-бързо, защото виждаш той какво прави и можеш да нанесеш веднага корекция в осветлението например, което онлайн, той докато види какво се случва, часът ще е минал. От тази гледна точка, за нашите специалности онлайн образованието е обременено главно с недостатъци(д-р Енчо Найденов).

Ние трябва да сме нещо като ментори, тютори на това, което те правят, а не машинално да им разказваме някакви уроци в powerpoint презентации.

Фотографията , киното, и рекламата е екипна работа и там трябва да имаш много добри комуникационни способности, не дигитални, а личностни, защото екипът работи физически заедно. (д-р Енчо Найденов)

Когато обаче отидем по-близо до творчеството, процеса, работата с тази значима информация и знания, присъственото ни липсва много, там където виждаш как мисли човекът, как се развиват процесите, някой път как греши и откъде идват проблемите и затрудненията. Това се скрива от екраните и може да даде предимство само на тези, които добре подреждат самостоятелния си процес на учене, но пропускаш другите, тези, които са в сянката, галерията, крият се. Когато си присъствено ти можеш да ги извадиш на сцената има много повече грижовни начини. Дигитално, това става с много вертикално, много доминантно поведение. Дигитално, ако владееш софтуера, а някой е скъп, хубавият, интересен, ти трябва много повече време да направиш, онова което в зала ще направиш вербално, разказ, някакъв вид повествование. Разказваш да речем една школа и нейните теоретични рамки, съвсем по-друг начин трябва да използваш дигиталното пространство, ако искаш да не си през цялото време център на внимание. Така че е изключително важно на университетите, преподавателите, на младите асистенти, които ще работят онлайн, не само да им се помогне с умения, да се задълбочат тези специални знания и инструменти с които дигиталното има предимство. То е само в тези сфери, когато трябва да подредиш, да представиш по един атрактивен начин. Колко университета в България, за разлика да речем от САЩ имат СВТ центрове, това не е когнитивно-поведенческа терапия, а е локално базирано телевизионно студио в което много преподаватели записват фрагменти с всичките техники на своите лекции, за да са дигитално по-атрактивни. Има и библиотеки от такива дигитални материали,

които се надграждат и непрекъснато има достъп. Аз съм го виждал още в началото на интернет, университетите бяха въоръжени, има IT специалисти, които помагат за разработването на това съдържание, има софтуер, има ресурс, време. Това което преди малко казах, че вече и в България може да го договорим с бизнеса, един уебинар от два-три часа да се подготвя седмици и затова да ти е платено, ти да се вложиш, да се отстраниш от всичко друго, за да стане този синтезиран, дигитално-реален процес ефективен. Да бъде не просто седене пред камерата на лаптопа, а обем от много други полезни неща, които обменяме в дигиталното пространство. Допълнителни материали, реферирани текстове, които те препращат чрез линкове към обеми от библиотеки, които да визуализират нещата. Това се отнася за цялата ни образователна система, аз мога само да мечтая да има пренос на добри практики от това което съм виждал в чужбина по конференции, различни семинари от моя пряк опит в университети в които има такива бази данни от много дълго време. За съжаление, те не са преведени на български за всички и тук веднага казвам, за да има достъп до дигиталното богатство в световен мащаб, езиковата подготовка става решаваща. Активна езикова подготовка за търсене, изследване и следене на много съдържание, което изисква по-високо от обичайното ниво на пасивно четене. Преди време в британски съвет и много добре знам каква е разликата между някои тестове за английски и IELTS където основно се набляга на това как разбираш говоримата реч. В България нивото не е толкова високо, колкото мисля. Говоря за университетския контекст. Реалното, ми и в него има какво да се подобрява, няма какво да се лъжем, много студенти са ми го казвали, сега поне си подредиха лекциите и веднага ги имаме, преди си криеха слайдовете преподавателите. Показват ни ги, но каквото храним не е честно, честно да си кажем това съдържание когато е добре подредено ускорява процеса и създава по-добри работни отношения, което пък значи непрекъснато трябва да го обновяваш и модернизираш. Тук веднага ще кажа, че от този опит който имам извън България, там има изискване когато си представяш програмата за следващите семестри, учебна година, да имаш 30% обновяване на материала, литературата и задачите, за да отразиш нови публикации, което изисква много четене. Цяло лято преподавателите си пишат, говоря за големи външни университети и там има и другото нещо, студентите имат правото да избират кой да им чете лекциите (преподавател, психология).

Различни модуси на общуването

„ При общуването в дигиталната и онлайн средата се губи емоцията, която се обменя между двете физически тела, присъстващи в едно пространство. Това е свързано с

всички тези компоненти, за които биологията говори, които са хармония и вещества, които човешкото тяло излъчва, които ни връщат към животинското и на този животински принцип, ние преживяваме емоцията на другия и сме емпатични или сме враждебни. Отпада биологичения момент на общуването на двете физически тела, на тези системи. Информацията, която се обменя е обективно е една и съща : тази, която бихме могли да си обменим присъствено, когато се виждаме и сме в едно пространство, и тази, която си разменяме онлайн, дистанционно. Но при обмяната на информацията присъствено има и тези други фактори, телесни и те я променят по някакъв начин или я смекчават, или я обострят. При онлайн общуването ги няма биологичните и физическите фактори, тялото го няма като самото то. Съзнанието си прави шега с нас, но често се случва да е доста драматично. Ние не виждаме и не преживяваме другия човек реално, в неговите думи преживяваме и виждаме самите себе си и по-скоро страховете си, комплексите и слабостите си и ги обективираме по този начин. Онлайн общуване трябва да бъде съчетано с повишаване на емоционалната интелигентност, за да се компенсира липсата на телесното общуване.(Чукурлиев).

Дигиталното вече е реално. Границата между дигиталната реалност и реалността става все по-тънка и тя напълно ще изчезне в един момент. Не знам дали по-нататък ще стои въпроса за дигитално номадство, но ще има разлика между поколенията след 97-ма и тези, които сме родени преди 97-ма. Родените след 97-ма са родени с интернет и с мобилни устройства. Ние по възрастните сме номади, тоест пришълци в техния свят и за нас това разделение между дигитално и реално е възможно, защото ние помним живота и свят без дигиталното, а те не помня такъв. За тях дигиталният свят е реалният свят, в който са се родили. И оттук вече си мисля, че трябва да се преосмисли много това отношение и това противопоставяне. Човек се чувства по-удобно, когато има дихотомия, има две отделени неща, които са по някакъв начин противопоставени, но в случая това не е работещо. И ако ние продължаваме да разделяме тези неща на два свята и ги наричаме дори два свята, с тази ужасна разделителна линия, нямаме особен шанс за щастливо съществуване, вътре в себе си хомогенно.

Дигиталният свят ми дава свобода, достъп до знание и информация, каквито никога не съм си представял, че мога да имам. Дава ми възможност да се свързвам с хора, като скорост и количество на информация, независимо от това къде се намират, което е нещо, за което сме си мечтали. И ако назад в научната фантастика се мечтае за телепатия или за предаване на мисли, за предаване на послания по някакъв магически начин през разстояние и пътуване във времето, ние вече сме го постигнали. Ние можем чрез дигиталните технологии да пътуваме във времето можем да реконструираме стари светове, да ги правим веществени, съвсем реални и истински. Можем и да си фантазираме едни бъдещи светове. Това разширяване на хоризонта, което дава дигиталното е нещо, което ме изпълва с възторг, всеки път като се замисля за него. Какво отнема? Дигиталното отнема едно сито, което преди това човек можеше да направи на информацията, която да достига до него и на хората, които да общуват с него. Сега е много мъчно да ограничим точно кой може да общува с нас, така както това с положителен знак, сега го казвам с отрицателен знак. Имаме достъп до 10 новинарски сайта и повече в България, което е хем изкушение, хем необходимост да

прегледаш и да видиш какво се случва с отделните групи в обществото, какво им се казва, което всъщност те натъжава, огорчава и изпълва с някакво страдание. По същия начин, ако имаш профил във Фейсбук, колкото и да го филтрираш, ако си любопитен човек няма да го филтрираш напълно, ще го оставиш активен и ще продължи да виждаш какво се случва, защото иначе се изолираш и започваш да живееш аскетично, което за повечето хора не е приемлив. И тогава се сблъскваш с неща, за които преди това не си знаел и е можело цял живот да прекараш без да разбереш за тях. Това е знанието с положителен знак и с отрицателен знак. (Чукурлиев).

Дигиталният свят е инструмент. Той е един допълнителен инструмент, който човешкото същество е изобретило. Зависи от самото човешко същество дали ще бъде щастливо или не. Инструментите, с които разполага са функция на неговото лично решение. Разбирам какво ме питате, но смятам, че зависи от самия човек за това дали ще бъде щастлив.

Към дигиталните неща човек може да се отнася като към инструменти, като подчинени на него, но може да се поддаде на тях и на тъмната им страна и те да го завладеят. Вие можете да изпиете една-две чаши червено вино, да изпитате истинско удоволствие от това, но друг човек може да не спре на втората чаша и да изпие две бутилки. (Чукурлиев).

Щастието се изразява в общуване с реални хора повече, отколкото в общуване в реална среда. Щастието е свързано със здраве, което е винаги физическо, а не виртуално. Щастието е свързано с някаква позиция сред другите хора, която е повече реална, отколкото виртуална. Виртуалните позиции са илюзии, които винаги оставят усещането за незавършеност, оставят усещането за някакъв дубликат, за аватар, за нещо, което си направил ужим за известно време в определена среда, така както бихме могли да играем на някаква сцена или да играем на някаква игра. Но усещането за реалност, според мен, при хората остава все така реално. Тоест присъстващо, независимо колко се опитваме да го притъпим, и реалността, не е във виртуалния свят. В този смисъл човек, ако може изобщо да бъде щастлив на тази земя, може да е единствено и само щастлив в един реален, а не виртуален свят, където работим с копия, с илюзии, със симулации, но всъщност не работим с реалност (Захариев).

„Публичната тревожност е един от най-големите страхове на хората. Това се отнася и за студентите. И е много важно да се изграждат тип социално-емоционални умения, да се работи в група. Включително и през тези технически средства, при които всичко остава, защото дори да знае, че не се записва, както ние гарантираме на нашите пациенти, че сесията не се записва и затова имаме специални технически средства, декодиращи устройства, които забраняват записа на сесията, за да не се боят от разпространение или изтичане на информацията. Това, което е важно, например, само да научат, както със студентите правим, че дадено упражнение се записва. Те променят много своето поведение, което в реална среда се разгръща по друг начин. Всички тези неща трябва да се изследват те първа, макар че има доста публикации за този вид не толкова

български изследвания. Трябва да се изследват и някои културни особености. Има такъв процес, който ни е нужен. От една страна се синтезира, от друга страна се предлага подготовка....(анонимен).

Психолозите са особено чувствителни, защото знаем много за скритите, несъзнавани механизми за влияние. Най-важното е да имат откритост и дискусиа тези нови познания и технологии, да се обсъждат. Само по този начин ще се предпазиме от този тип злоупотреби. Виждате хората вече имат консперативни теории. Това значи неубедителност на личната презентация на реалностите. И се запълват с всичко, което човешката изобретателност, за добро и лошо, е способна да изгради фантазия, мит или за някаква реалност, която не познавам достатъчно.(анонимен).

Технологиите, за съжаление, напредват твърде бързо. Много пъти интимните им механизми са достъпни на малцина, на специализирани центрове и институти. В голямата, широката общественост винаги остава това съмнение, че нещо се крие и е неразбираемо. Чест пъти по съвсем обективни причини нямаш достатъчно знания, за да видиш кое как става, но Айнщайн ни е казал: " Ако можеш да обясниш нещо на четиригодишно дете, значи не го познаваш или нямаш честно отношение към него." Така че и тук етиката е така, маса хора имат затруднение да виждат смисъл на това технологично развитие, но кой се отказва от нещата, които има електричеството, топлата вода вкъщи. И тук се превеждат и политическите, и образователните послания, защото децата, които сега започнат да учат и прекарват повече време пред екран, отколкото в библиотека. Реално погледнато ще работят и ще имат задачи в съвсем друго време. Ние даже не знаем с какви критични проблеми ще се сблъскаме. Сега само това, което се случи с КОВИД и начинът, по който ежедневно имаме медицинска сводка и кой ли не се изказва по темата показва, че имаме големи дефицити в комуникацията или популяризацията на това къде се намират науката и технологиите. Дори хора с авторитет не могат да формират стабилно мнение. Друг е въпросът, че човек с тези новости открива, че ние всъщност винаги сме живели в голяма степен на определеност и несигурност.

винаги си има абвивалентност в човешката реакция, защото някои неща са ни плашили съвсем неотдавна като просволутата война за прав ток... автомобили и много други неща, които сме прилеи за даденост по-късно. Не-знам. Мисля че това е честният човешки отговор, не знаем, някои хора искат да талснат нещата по-нататък като тези изследователи, за които споменах. Знаем ли. Може да вървим към самоунищожение. Но на този етап, по-скоро у мен възникват чисто човешки реакции оттипа-защо не се говори по-внимателно за тези неща, на повече хора, да има дискусиа, са твърде малко хората, които вземат решения кое да се продължи и кое може да има много големи последствия, но по някакъв начин да се обсъжда широко. Обикновено масите се боят от прогреса и тези, които са много напредничави искат да изпреварят реакция. Но от друга страна, хората имат право да кажат какво мислят. Ето с вируса пак стана така, с ваксините. Моето затруднение е от етичен характер. Въобще как могат да се използват тези технологични постижения за благополучието на хората, а не за нещо друго?(анонимен).

Един от конкретните недостатъци е липсата на реално общуване между преподавател и студент. Онлайн обучението минава като радиопредаване или като подкаст. Комуникацията е еднопосочна, почти липсва диалогичност. Когато има диалогичност в присъственото обучение, има и случайност, така че хората могат да научат едни от други неща които не са планирали, не са предвиждали. Могат и да преподадат или да покажат на другите хора неща, за които дори не си дават сметка. Това онлайн обучението го няма.

„Имейлите са част от бизнес кореспонденцията, която замести хартиени хартиения носител тоест това е важно и без него няма как да съществуват едни бизнес взаимоотношения, когато партньорите са на голямо разстояние в смисъл в различни държави или може и да е в една държава, но разстоянието да е доста голямо. Телефоните пък са нужни може би и без телефоните не може, но основно, основно е прието ... Аз така мисля, че дигиталните ... просто това им нужно. Нужно е и за, нужно е в бизнеса. Без него няма как всичко, всичко е свързано и с имейли, и с със социални мрежи, всичко е ... едното без другото не може.(Захариева).

при дигиталните липсва очи в очи т.е. понякога когато се говори, говорим първо, свързано с бизнеса и работата понякога реакцията на човека срещу Вас, когато се говори по някакви служебни въпроси, бизнес - дали ще са бизнес предложения, дали ще е нещо свързано, нали с развитието на бизнеса и така понякога лице в лице може би и за мен има превес над дигиталните. Но когато е с близки и роднини, ами да ви кажа бих предпочела дане използвам дигиталните, а просто да бъде лице в лице. Мисля си, че не е много добре за личното, личната комуникация да минава през дигиталните.

Има някакви норми на поведение, норми на изказ, норми на, но не точно така както когато е в дигиталния свят т.е когато сме, когато хората сме в офлайн среда, тогава излизаме, понякога се излиза от тези норми и хората могат да ... комуникацията понякога е, може да премине и в малко по-добри и по-близки взаимоотношения и може би тогава и това, което човек иска да направи, се случва по-добре, отколкото когато се комуникира чрез имейл или социални мрежи.

дигиталният свят ми отнема комуникацията лице в лице. Мисля си, че това е нужно на хората, не случайно хората умеят да говорят т.е знаят - „говоря“ в смисъл не „говоря“, говорене начин на изказ, а „говоря“ като начин на това, че има реч, която реч сложи хората да се разбират помежду си. и това, това много липсва, дигиталният свят някак си отчужди хората, усамоти ги, направи ги по-затворени, изолира, ако можем да кажем дажед даже ги изолира. Изолираха се, хората се изолираха. За тях съществува единствено компютъра, единствено социалните мрежи, за тях това е по-важно отколкото да се срещнат, да се проведе една бизнес среща лице в лице, да се направи една ... да се срещнат близки и приятели. Ами това някак си, това отне много, отне точно това комуникацията, отне. Понякога чувства, че речта, речта липсва, става излишна в някои отношения. Хората свикнаха да пишат, по-малко да говорят, когато се налага да говорят, те се затрудняват. За тях е по-лесно, когато са в дигиталния свят, да го напишат по-лесно, За тях е по-лесно да изкаже това, което мислят, отколкото да го кажат, да използват речта, за да го кажат.(Захариева).

когато съм в социалните мрежи от гледна точка на един обикновен потребител, чувствам се добре т.е мога да видя неща, прочета неща, виждам неща, които да кажем не бих забелязала или не бих внимание, или не бих се заслушала дали по медии, нали говорим радиа, телевизии, докато времето минава много бързо, но когато се налага да комуникираш бизнес партньори и когато чакаш отговор или срещата, която да се проведе, нали дигитално, в дигиталната среда чрез Zoom или основно Zoom, имаш чувството, че времето е спряло. Не се чувствам ... чувствам, че много бавно минава. Това ме натоварва, това ме изнервя, така че в зависимост от това за какво ги използвам, чувствата, които изпитвам, и начинът, по който се чувствам и времето е различно. Когато е мое развлечение много бързо минават нещата и се чувствам добре, но когато е за бизнес, просто съм напрегна натоварена и имаш чувството, че времето е спряло.

да стоиш пред един монитор и да гледаш нещо, и да не можеш или и да не можеш да кажеш на този човек, който е публикувал нещо или написал нещо просто, да не можеш да го видиш да му кажеш, да поговориш дали да се посмеете, дали да поплаче те, дали да се ... каквото и да е. Не, не, не това не, за мен не. Срещата, връзката между хората се губи между хората. Връзката между хората по този начин е просто един монитор, но този монитор не прави хората щастливи.

Прозачност на отношенията в университетската дигитална среда

Дигиталният свят все повече показва една своя черта на прозрачност. Това са блокчейн технологиите и възможността да има електронно управление, електронно правителство. Това са все неща, които имат в себе си основното качество, че са прозрачни. Това е, което ние изпитваме в университета с платформата Мудъл за преподаване. Докато преди не можем да знаем какво се случва в аудиторията, когато имаме живо преподаване, тъй като тя е затворена и няма как да се оцени това, което става защото разказа на преподавателя ще е субективен и разказа на студентите ще е субективен. Обаче в един електронен курс може да се види обективно това, което е написано и което е направено като упражнение, като излагане на материал и то да се оцени. И тази обективност, която е вътре в дигиталните технологии, разбирате, че едновременно плаши и всъщност е благодат. Не трябваше да използвам думата благодат, но е с голям потенциал. И оттам си мисля че има разлика, защото в реалното общуване етикета може да бъде и чиста, тоест да бъде прозрачна. Но това, което виждаме около нас, всъщност е точно обратното. Виждаме едно лицемерие, което лицемерие, и двуличиe, е стигнало до такива размери, че самата мисъл е смазваща.

Дигиталният свят има рецепта, философски камък, който да го трансформира. Блокчейн технологията не ви позволява да промените никакъв сегмент и позволява много хора да се свържат, да вършат едно нещо, но те имат невъзможност да манипулират това, което вече са направили и оттам насетне всяка стъпка, която правят

знаят, че няма как да бъде изтрита, скрита, и за да продължи да се случва това, което се случва там всеки трябва да бъде напълно подчиняващ се на правилата (Чукурлиев).

Двузначност на дигиталните предимства

Една от ползите е, че онлайн образованието дава възможност на хора, които иначе не биха успели да стигнат физически до университет, да могат да се обучават от разстояние. Също така, нещо, за което се замислих преди няколко дни, е, че електронното образование всъщност много помага на хора, които са в неравностойно положение. Дали, защото имат някаква физическа или психическа невъзможност да напускат домовете си, да общуват с повече хора, електронното образование им дава възможност да се обучават в момента и тези хора, за тях в момента, те дишат въздух доста повече, отколкото преди. Също хора, които по един или друг начин се притесняват от приемането си в обществото могат да се възползват в момента от тази преграда, от тази маска, зад която могат да се крият спокойно. Тези всичките неща обаче, така както виждам като плюсове, те могат да бъдат и минуси, защото пък за други хора, които обективно нямат нужда от това удобство на електронното образование и на стоене вкъщи, неидването в университета всъщност ги прави мързеливи. Те полагат по-малко усилие или съпротивлението срещу характера на човека, ако в него има някакви лоши черти, е много по-малко. И тук идва другият въпрос, който е за мотивацията. Електронното образование всъщност проверява много мотивацията на обучаемите, защото там, ако приемем хипотезата, че преподавателят в залата може да направи някакво чудо и да накара и немотивирани студенти да учат, то когато те станат онлайн това чудо е съвсем невъзможно или много мъчително. И всъщност тази проверка на мотивацията е нещо, което успокояваше, когато имаш кошмари за това, че бяхме преминали към изцяло онлайн образование или, че сега ни грози отново локдаун и преминаване отново към онлайн. Отличните студенти не намаляха, отличните курсови работи не бяха по-малко и онези, които са избрали да се учат съзнателно и мотивирано онлайн, няма да ги спре. Липсва ми много комуникацията, защото онлайн действително вкарва студентите в режим на слушатели и на зрители и ги прави по-пасивно, дори тези, които са будни и мотивирани и те се възползват от това и не пускат камери, не се обаждат по микрофон, но пък след това показват резултати, които не са по-лоши от колегите, които са имали преподаване в зала.

Единствено лаптоп ми трябва, даже понякога и телефона е достатъчен, според зависи каква е лекцията. Демек не се изисква да ходя до НБУ с тетрадки и тефтери, да мъкна някакви неща, просто лаптопа и дотам. И също така когато съм на работа е доста комфортно да си стоя на дивана и да си слушам лекцията по пижама. И това цялото нещо улеснява до някаква степен и го прави по-комфортно. Дали това са плюсове от

академична гледна точка вече подлежи на дебат, зависи. Това са ми плюсовете.
(студент)

много често си минавам лекциите от Варна, където по принцип не бих имала достъп до Нов български иначе, така че това ми е изключително удобство.

Единственият плюс, който виждам е точно този, че всъщност може да се влиза по бързо от една класна стая в друга на различни места, но това за мен е единственият плюс и не съм сигурна, че той компенсира маргинализацията, която се случва от двете страни в момента, и от страна на преподаватели от страна на деца. Може би в университетите не се забелязва толкова. По принцип това, например, което казва Александра, стоенето по пижама, в един момент може и да е лукс обаче в един момент, особено това, което наблюдавам при по-малките, то е начин, най-добрият начин, да те мобилизира. Просто те нямат стимул да излязат от леглото. Оттам нататък следва подреждането. То е съвсем друго. Неслучайно в университета е организирано, така че на едно място да има библиотека, академичен живот, нали всичко това е нещо, което е смисълът на обучението. Учила съм и редовно и задочно и зная плюсовете и минусите на едното. Това не е същото електронно обучение, когато си редовно си в университета и в академична среда нещата са по съвсем друг начин.

няма нищо по-празно, даже да кажа пусто, нищо по-празно от една празна училищна сграда или един празен университет и ако започна от тук, нататък са само негативи. Всъщност за мен тази форма на обучение е възможно най-лошата. Дори при задочно обучение има контакт между хората. А пък, ако започна да разказвам какви неща се случват, гледайки се на заден фон домовете просто... аз затова се и усмихвах през цялото време. Спомням си какви неща се случваха на колегите ми, какви неща виждаха учениците, какви учители, върнали се от ски и застават с отворен халат пред шестокласниците...

начало социалният фактор е най-големият негатив в онлайн обучението. Като начало влизаме в едни виртуални стани, слушаме или участваме в нещо и след това нямаме никакъв контакт. Докато в университета се срещаме, имаме време между лекции, това на мен ми липсваше много миналата година в онлайн обучението. Освен това човек възприема с всички сетива. Някак си компютърът не може да въздейства толкова, колкото би било присъственото. Но за негативите, понеже са много, ще дам думата на колегите, на другите, защото ако аз продължа...(факус група)

Винаги ще има амбивалентност в човешката реакция, защото някои неща са ни плашели съвсем неотдавна, като прословутата война за прав ток прекъснат между тесните, другите, автомобилите. Много други неща, които сме приели за даденост по-късно, не знам, мисля че това е честният човешки отговор. Не зная. Някои хора искат да тласнат нещата по нататък, като тези изследователи, за които споменах. Знам ли, може да вървим към самоунищожение по този начин. Но, на този етап, по-скоро у мен възникват такива, чисто човешки реакции от типа защо не се говори по-внимателно за тези неща на повече хора, да има дискусия. Са твърде малко хората, които вземат решения, кое да се продължи и кое може да има много големи последствия, по някакъв начин не се обсъжда широко. Може би, защото, обикновено масата се боят от прогреса и тези, които са много напредничави искат да изпреварят реакцията. Но от

друга страна, хората имат право да кажат какво мислят. Ето, с вируса пак стана така, с ваксините. Но моето затруднение, да го нарека, е от етичен характер, въобще как могат да се използват тези технологични постижения за благополучието на хората, а не за нещо друго. (д-р Пл. Димитров).

Качествени разлики на университетското образование

Студентите от първа до 4-та година, които се обучават за бакалавърска степен, трябва да прекарват максимално много време в университета, защото имат нужда да бъдат научени на този нов начин на живот и на ново общуване със знанието. Защото между знанието, което получават в училище и знанието във университети има разлика. Знанието в училище се спуска от катедрата, като институцията на учителя, като нещо, което е задължително и е така. В университета го нямаме този момент, в университета имаме срещане на умове, които са равни, просто единият е по-възрастен и по-опитен, а другият по-млад и по-неопитен. И между тези умове става размяна на информация, на мнения и на умения. И толкова, колкото студентите се учат от нас, толкова повече се учим и ние от тях на нови неща. И когато ти прекъснеш тази връзка, тази пъпна връв между преподавателя и студента, обричаш и двете страни на голямо страдание. По различно е, когато говорим вече за магистрите. Това са хора, които са придобили една степен, във фаза от живота си, в която правят много по-съзнателен и много по-опосредстван от неща, от някакви факти, избор. И тогава тези хора можеш да ги оставиш да са онлайн, защото те са по-възрастни и по-опитни и знаят кое как работи и как ще работи за тях, но за бакалаврите съм абсолютно убедени, че максимално трябва да бъдат държани и привлечани в университета, защото университетът всъщност не е техникум, не е висше училище в една специалност, а е място, където се срещат всички възможни специалности. И това е идеята на университета, както преподаватели от различни департаментите да си общуват, така и студенти от различни специалности да общуват. Това нещо няма как да стане онлайн.

Онлайн образованието дава възможност на преподавателя да разпръсне, като продавач на сергия всички неща и да вижда кой от обучаемите, към кое посяга, и да конструира негова собствена програма, или да създаде такова пространство с информация, че студентът да може да мине по собствен път. Това присъствено няма как да го направим, защото физически няма как с 10, 15, 20 човека пред теб, ти с всеки от тях да извървиш личен път, но когато е онлайн, ти му даваш възможност той да си мине и да си избере собствен път.

Дигиталните технологии, въобще това, което се случва около нас дава възможност и предимство на информация, която е визуално и аудио, тоест комбинирана аудио-визуална информация. И тук се връщаме към онова, което ме питахте за почерк, за писане и за грамотност. И все по-малко, тези млади хора, които са около нас, могат да се справят с дълъг писмен текст с вникване в него, имат нужда да го видят или да го чуят. Ние, тези, които сме учили в библиотеки от книги, смятаме, че сме прави и смятаме, че те са неправилни, основно, вероятно има и изключения. Аз обаче смятам, че ние не сме прави, защото няма как да се опитваме на следващото поколение да го

накараме да работи с нашите инструменти и с нещата, с които ние сме успели, при положение, че има качествена промяна. И тук пак казвам има тежък спор с колегите и въпреки че съм завършил българска филология, казвам, че идва край на доминацията на езиковото мислене и че започваме да изпитваме силна конкуренция на мислене, което е образно, на мислене, което е тонално, на мислене, което е геометрично, математическо. Тези хора досега са били принуждавани да мислят езиково и това е голямо предизвикателство за тези от нас, които сме свикнали да боравим с езика като с царска корона. (Чукурлиев).

Комуникацията в променящите се образователни условия

Междучовешката комуникация е най-пълно общуване тогава, когато е диалогично, лице в лице. В този смисъл няма как дигиталното общуване да замени всекидневното човешко общуване. Но тук има голям проблем и той е философски и социологически. Какви са недостатъците и какви са съответно предимствата. Но тук не е място за предразсъдъци дотолкова, доколкото всяко общуване е целево, тоест то предполага определена цел и ако целта е да общуваме с много хора, бързо да обменяме информация, да имаме достъп до огромна база от данни, не виждам какви предразсъдъци биха могли да имат роля по отношение на дигиталния свят. Това е прекрасен инструмент и като всеки инструмент и като всяка среда, тя си има своите условия, правила, и с тях може да бъде както употребено, така и злоупотребено. (Захариев).

Zoom е нещо като усъвършенстван телефон с екран. В този смисъл ние можем много по-рано да поставим въпроса и той по същество е същият. Дали един телефонен разговор е едно и също, като личната среща? Разбира се, че не е. Една среща в Zoom е подобна. Подобно сравнение може да направим като структура и като случване е същото, просто е по-усложнено. Така че няма как да бъдат едно и също. Zoom също има своите предимства. Там, където не можем да се срещнем лично, защо да не се срещнем в Zoom?

хората се усамотиха, хората са отчуждиха, хората забравиха да комуникират, да говорят, хората се притесняват да говорят. Има хора, които за тях е по-лесно така, отколкото да бъде лице в лице с някого и просто да си поговорят спокойно. Речта я няма, речта изчезва. Хората станаха ... вече не е така наречената тълпа, да се събират групи от хора и да има, нещо да се случва. Групите от хора се събират, но се събират пред мониторите. То пък има групи, но те са, всеки е пред монитора, всеки е сам и с писане се опитват да комуникират да бъдат щастливи, но не. За мен това не е щастие, това не е, хората не се чувстват добре така. Забравиха, че човек ... затова е измислена речта, хората да говорят, да се срещат, да са заедно и да комуникират. Тогава човек се чувства по-добре. Мониторът за мен, мониторът ме натовазва. Аз предпочитам хората покрай мен, да има хора покрай мен, не монитори. (Захариева).

Хората забравиха и да пишат. Още повече, че когато, нали имаш бизнес взаимоотношения пише се на български, но все повече се пише, основно се пише ... в социалните мрежи се пише повече като се използват латинските букви. И хората забравиха да пишат на хартия става все по-трудно. Започнаха и много, ако обърне човек внимание, където се налага да се пише на хартия дали заявление, дали нещо друго, нали, защото на всеки му се налага в живота нещо да пише на хартия, се забелязва, че хората ... писането на хартия им отнема много време и много ядове, нерви и притеснения, отколкото да седне и да го напише на клавиатурата. И си мисля, че някак си започват, започва да се забравя, че трябва да се пише и на хартия. А дали ще го бъде? Всичко зависи от нас, нямам представа. Трябва да го бъде, би трябвало да го бъде, но не знаем какво ще стане по-натат.(Захариева).

Времето като жизнен ресурс

Дигиталният свят отменя в най-голяма степен основният човешки ресурс и модус на съществуване - времето. Има всякакъв вид интелектуално присъствие в интернет. Човек живее там и животът във времето преминава в този дигитален свят. В това има множество опасности. Човек да не обръща достатъчно внимание на присъствието си в реалния свят и на ролята си в реалния свят, било то като преподавател, като приятел, като съсед, като съпруг като любовник. Тоест виртуалният свят крие една особена голяма опасност особено пък след предишния въпрос, на който отговорих, че почти непрекъснато съм вътре, крие една реална опасност човек да изживее времето си в този виртуален свят. Ако не в по-голяма степен, то в много голяма степен в сравнение с реалното ни съществуване, което е физическо, тоест то е свързано с телесно присъствие в света. Има особено голяма опасност дигиталното да погълне нашето време, което знаем, че съвсем не е безкрай.

Времето сякаш се разтегля във виртуалното пространство подобно на някаква Неевклидова геометрия. Когато сме в дигиталния свят времето изглежда повече, по-обемно, по-разгънато. Но в крайна сметка това не е илюзия, която може да се преживее и по друг начин чрез игра, компютърна или електронна игра. Хора пред компютъра могат да прекарат шест, осем, десет часа и да са с усещането, че не са минали повече от два-три. Имаме илюзия за разтягане във времето. Това е подобно на сън, в който може да сънуваме за много кратко реално астрономическо време, да изживеем страшно много, и това е една от причините хората да стоят толкова дълго време в интернет. Създава се усещането, че времето е спряло, но по-скоро то тече по-бавно и това ни дава, в някакъв смисъл уют, че живеем по-дълго може би, не знам.(Захариев).

В залата, когато имаш лекция през цялото време можеш да използваш убеждаваща комуникация, невербална. Не само преподавайки, но имаш отзад дъска, на която нещо допълнително да рискуваш, да обясниш взаимовръзки, логически да продължиш темата, да провокираш нов въпрос, да дадеш време да осмислят това, което визуално току-що си им поднесъл. Докато, когато си пред екрана и имаш една презентация, по която вървиш е много трудно да превключиш, да напишеш нещо ново на борда,

задавайки им въпроси, акцентирайки. Понякога има такива варианти, в които ти ги караш, за да помислят по един въпрос, да изберат една от възможните хипотези или една от възможните оценки. Можеш да си го включиш в някакъв момент в лекцията преработвайки слайдове или нещо подобно, но не е същото както, когато си пред дъската и можеш да реагираш интуитивно, да ги видиш, че в един момент им липсва нещо като разбиране на това, което им говориш. Ти трябва да предсказваш, когато си пред екрана. Не можеш да схванеш в какво степен те разбират. Аз вкъщи нямам такова пространство, в което до себе си да имам чиста страна, на която да мога да реагирам и да разигравам всичко това и в същото време да ми е удобно и да съм седнала(Фокус група).

Спестяване на време и възможност за посещаване на най-много лекции, тъй като в присъствена форма това нямаше как да стане, имайки предвид логистичните причини от една страна и от друга страна – ние като магистри имаме и други задължения: част от нас имат семейства, всички от нас работят и онлайн обучението ни дава тази гъвкавост, с която съчетаваме всичките си ангажименти. От друга страна, има възможността човек да присъства на лекциите без да е в София – отново логистично предимство, което дава гъвкавост. И всъщност аз до момента не виждам никакви недостатъци на онлайн обучение. Смятам, че е доста добре адаптирано. Има неща, които да кажем не са свързани толкова онлайн или с присъствена форма на обучение, като например забавяне с отговора или ненасяне на оценки своевременно, което създава малко стрес и неприятни емоции у нас като курс. И друго: случвали са се технически проблеми, лично при мен са били своевременно решавани. Така че аз в онлайн обучението намирам само предимства. Също така предния семестър няколко преподаватели бяха забравили, че ние имаме изпитване и от онлайн гледна точка – добре, това е време, което всеки си е отделил за този ангажимент. Но ако беше присъствено, фрустрацията при мен лично щеше да е много по-голяма, защото освен това време, което е за изпита, се слагат още един-два допълнителни часа за предвижване до самия университет. Така че аз съм с две ръце за онлайн обучение, а и поне за хибридно такова, ако на някой му липсва социалния елемент. Бих се радвала да има и двете възможности, след като вече се знае, че първата онлайн работи безпроблемно вече два семестра.

Мисля, че има хора от курса, които си имат деца. Аз не ходя в момента на работа, имам малко бебе и по две причини за мене онлайн обучението е само предимства. Първата причина е пандемията, поради която започна всичкото това. Проблем е **РИСКЪТ, КОЙТО ЩЕ ПОЕМА, ИДВАЙКИ НА ЛЕКЦИИ И ПОСЛЕ ПРИБИРАЙКИ** се при малко бебе вкъщи. Това е от една страна, от друга страна е времето, за което Ирена каза. Аз лично живея на другия край на града, би ми отнело адски много време да стигна до университета, да седя на лекции, след това да се прибера. Доста често ми се слушам лекцията, докато съм с детето и нали това онлайн обучение ми дава такава възможност. Другото, което е, графикът на магистрите, поне моят беше такъв, че например вторник имам сутринта “Статистика” от осем до девет и половина. След това имам две лекции, които започват от 16:20 и продължават до 19:30, което е абсолютно

невъзможно за мен. Не само за мен, мисля, че и за всеки – да дойдеш сутринта, след това да си тръгнеш, след това отново да дойдеш.

Бъдещето на НБУ

Нов български университет е гъвкав И много бързо се адаптира към променящи се условия. И в този смисъл, ако приложим много прост и донякъде неуместен еволюционен критерий, бъдещето на университета е добро, защото той показва, че може да се адаптира към променящи се условия. Другото, което ми дава повод за оптимизъм е, че тази адаптация не е стихийна, но все пак почива на определени принципи, които ние следваме и те са записани в етичския кодекс на университета. Но правилата са в нормативните документи на институцията. Имаме принципи, които са свързани с достойнство, със свобода, с образование. Тези ценности ни ръководят в нашата адаптация, винаги са в центъра на вниманието. В този смисъл университетът има бъдеще.(Захариев).

реално университетът не предоставя, в смисъл, най-големият плюс на Нов български, според мен, е именно, че може да има смесване на различни типове хора, за формиране на общества. Всъщност цялата тази органична среда на обучение ни дава много удобства, които ни биват отнети в електронната среда на обучение. Така че да има и плюсове и минуси, но просто исках да го вметна като въпрос, защото е реален проблем за много студенти, особено за много студенти от моя курс и заради това исках да го вметна.

при нас наистина е най-добре направено и още миналата година, когато се случи транзицията присъствие и онлайн, беше доста по-гладко, по-лесно и за ученици и за преподаватели, отколкото в повечето други университети. Доколкото знам, има университети, в които много малко неща са направили за студентите и изобщо за всички, за да се получи адекватно образование. Аз самият не съм много голям привърженик на обучението онлайн, обаче, се справяме доста добре в сравнение с други места в България.

Смятам, че електронната среда на НБУ е може би най-добрата в цялата страна от гледна точка наистина на този гладък преход, който се случи миналата година. Макар аз да не бях в университета, станах пряк свидетел на една моя колежка как ѝ протичаха нещата, наистина всичко беше много гладко. Относно оптимизацията мисля, че това, което спомена Анастасия и Аделина наистина би било супер, а именно помощ на хората, които имат затруднения с обучението в Мудъл и в отделните детайли там, как се случват нещата, но всичко останало е супер добре.

хибридното обучение е перфектната среда. Имаш избора едното или другото. Единствено трябва да се обърне внимание на преподавателите, да не забравят хората, които са онлайн, защото те не го правят нарочно, то просто се случва. Когато имаш хора пред себе си в залата, ти обръщаш повече внимание на тях и имаш моменти, в които забравяш че имаш хора в компютъра, които също те слушат и може би задават въпроси в чата. Просто като някаква бележка, която да се обърне внимание на преподавателя.

Да играеш видеоигри само с погледа си, да караш дрон не с друга периферия, а с мозъчната си вълни. Това се учи и се прави в момента за всяка цел. Включително за неврофийдбекче, иначе на определени състояния и за релаксация и там съвсем спокойно както Стивън Хокинг го правише, можеш да пишеш не само с някаква механична форма на въздействие, а с поглед. Когато има добра калибрация и синхронизация между мозъчните процеси и софтуера. Гледаш екран и пишеш текст. Така че съвсем скоро ще спрем да пипаме клавиатури, защото ще гледаш екрана и ще пишеш на него с мисълта си. Звучи малко еретично, но е нещо, което, например, както са при хора със смущения, с разстройства или трвами, може да се използва с медицински цели. Реално погледнато, почерка ще си го избираш ти, както сега имам на този телефон като пиша на екрана му, ръкописно, по-късно мога да му кажа да ми го направи като текст с всеки възможен фонт или да го запази в онзи му оригинален вариант. Тоест, софтуера, тези разпознаващи системи, може да синтезира краснопис и, когато можеше да пишеш даже без да докосваш екрана. Какво ни предстои? (анонимен).

„Принципно за бизнеса в дигиталната среда по принцип при някои търговци и големи вериги така доста добре върви в дигиталната среда, като обменя се много бързо информацията, специално при нас, както сме ние в банката, много добре се отразява дигиталната среда. Предполагам и за останалия голям бизнес също много добре се отразява, сега не мога да кажа, но предполагат, че би трябвало така доста добре да се отразява, да работят, да си обменят информация, защото все пак информацията достига за много бързо време, имаме вече електронни подписи и всичките възможни неща, които ... де сделка може да се приключи от разстояние.(Кънчовска).

в дигиталния свят като си влезеш в някоя от социалните мрежи подминаваш и си четеш само това, което те интересува. Но относно това, което ми отнема, определено е постоянното седене и виране в монитора и сега в момента толкова много ме болят очите, че съм се взирала и работила на лаптопа, че няколко дни.... Така доста те изморява и ако трябва да работиш по цял ден, просто те откъсва от средата и ако няма семейство, с което да комуникираш и ако си млад човек, който си седи вкъщи и си работи от къщи пред лаптопа постоянно, просто го откъсва от реалния живот, губи социалните контакти.

В дигиталният свят има някои хора, които имат чувство за малоценност, имат комплекси, някои имат вродени недъзи. И от от тази гледна точка съответно той намира, специално за него живота му в дигиталния свят, той сам пише, не се налага да говори, защото има хора, които са с говорни дефекти и ако излязат навън вече има страшно много хора, които им се подиграват, и по този начин те си намират общи приятели, познати в дигиталния свят. И така вече си общуват много по-спокойно и не им се налага оттук насетне да вече да излизат навън и да общуват с останалите хора, които ги обиждат, да кажем и още повече ги депресират.

„ повечето работодатели, които наемат служители, искат да се работи на елементарните онлайн платформи, които имат те, да ползват Abv.bg (повечето са така), да работят на Excel, на Word и сега задължително да знаят английски език,

независимо, че изобщо може да не им трябва в работата, задължително е да се знае английски – писмено и говоримо. Сега за в бъдеще не мога да кажа точно. Онлайн образованието... честно да ти кажа, те учат децата в училище и преподават информационни технологии вече. Сега не мога да кажа на какво ниво, защото сега малката дъщеря, която също ще бъде студентка, тя завърши информационни технологии, при тях учеха компютърното програмиране, някакви софтуерни неща и при нея образованието специално е малко по-различно от останалото обучение.(Кънчовска).

„Първо, бързината. Второ, информацията, която можеш да получиш. Трето, за отрицателно време може да сравниш цени, продукти, качество, внос и износ т.е. бързината на информацията, която получаващ, съответно ти позволява да избереш най-доброто, най-евтиното, най-качественото и съответно да развиваш бизнес.(Димитров, мениджър, банка).

Месинджър, не може да се замени с нищо примерно с едно ръкостискане на ръка или с една прегръдка на познат т.е.има си своите плюсове и своите минуси. Плюсът е примерно, че както е при мен, синът ми живее в Холандия, мога да се чуваме всеки ден, не да пишем писма, но не е като живата среща, която ми липсва.

през повечето от тези осем часа поне пет прекарвам онлайн, тъй като такава ми е работата. През свободното време - стремя се колкото се може по-малко време да прекарвам в онлайн средата и повече да прекарвам в офлайн средата т.е. две трети от времето прекарвам офлайн, една трета прекарвам онлайн.

когато съм онлайн времето лети доста бързо, имам чувството, че скоростта е много по-голяма, времето лети. Докато в реалния живот е малко по.., не малко, а доста по-забавено т.е. имаш чувството, че когато си в онлайн, е вентилатор, който върти времето, когато излезеш онлайн, вентилаторът спира и въздуха намалява.

синът ми е от пет години.. от осем години в Холандия, от 4 години някъде нямат учебници и тетрадки, ползват единствено таблети. Всеки си има личен таблет. За България това е още много рано, тъй като пък там самото образование е на друго ниво, помага много на децата бързо да са технически грамотни, но там образованието е направено на принципа, че 50% си на таблет, 50% си навън на практика. Едва ли това нещо може да се получи в България, много сме далеч от тези неща, специално за образованието и то в България.(Димитров, мениджър, банка)

Компютърът мисли рационално. Той търси най-адекватното решение на проблемите, докато хората са, хората сме емоционални. И дори да не ни се иска, дори голяма част, дори да не изпитваме или да смятаме че, не изпитваме никакви емоции, дори те са прекалено малко, но все пак мисля, че голяма част от решенията, които вземаме, се влияят на емоциите.

Превръщани в едини работи, които не мислят, но които много по-лесно, когато им се зададе въпрос и когато не знаят отговора на този въпрос и на отговора на този въпрос, да не се замислят какъв би могъл да е отговора на този въпрос, а да просто да го потърсят в Google, без да се опитат да разберат защото, защо това е така, какво се е случило, за да бъде това нещо така. (Христов, Мениджър Ключови Клиенти)

„За разлика от големите предимства, които онлайн комуникацията има при свръх структурирани форми на поднасяне на информация каквито са едни подредени и добре направени чрез дигиталните системи лекции и презентации, цели конгреси на големи професионални асоциации, специализации, които в различни области протичат, много стегнато и икономично и дават възможности за записи, които невинаги успяват самите студенти да генерират. Това е много малко в сравнение с пропусканото или буквално подтискано, нормално общуване, което е в образователния процес. Аз имам преки наблюдения в подготовка например на млади актьори, които поради пандемията трябва да са онлайн, да изучават много дисциплини не само в областта на психологията на актьорско майсторство, но и да репетират по този начин, процесът буквално лиши хората от тази включеност и не можа да създаде онлайн, тази връзка която да позволи те да напреднат в образованието си, едва по-късно когато минахме вече присъствено, успяхме да компенсирате тези дефицити, които се бяха натрупали в онлайн фазата. Така че същото се отнася и за няколко курсове, които са под формата на дългосрочни специализации с колеги в моята област и трябва да кажа откровено, че да, много ми беше удобно докато имахме лекционните фази, в които има структура, има много материали и беше невъзможно да осъществяваме това което психолозите и психотерапевтите правят за да научат подходи по реални казуси. Там нещата са близо до медицината и начина по който се вземат решения при динамичен приток на данни и голяма интерактивност, която не може да се постигне в група. Така че моето мнение е, че да, може би има предимства при високо структурирано съдържание, когато нещата са вертикални, от преподавателя към група, която индивидуално работи с готово, подредено, добре визуализирано, съдържание и много референции за самостоятелна работа, но когато стане дума за групов процес, за учене чрез активни, интерактивни форми вътре в групата, не преподавател - обучаеми, нещата се забавят, на моменти се накъсват и се изискват огромни усилия и от двете страни и мотивация. Имам и наблюдения в това, което правим, вече чисто професионално може да се съчетае, с опита в образованието, което водим, онлайн консултации, онлайн психотерапевтични сесии, ако не е имало присъствена фаза в която са изградени отношенията, нещата остават твърде повърхностни и не могат да се решават сериозни проблеми на клиентите заради начина по който се осъществява връзката ни, няма я тази среда, сигурност която както образователния процес създава чрез прякото присъствено участие. (Пламен Димитров)

области, в които преподаването не е просто изчитане на лекции, или тяхното презентиране на слайдове, а където има много интеракции и нужда от това преподаватели и студенти, да установят пряка по-задълбочена връзка, или да има много, това което и преди малко изтъкнах, да има много взаимодействие между самите участници. Представяте ли си как се репетира пиеса, драматургично произведение в чат? Да, монолозите се получават, някой път отделни, лични етюди, все едно си пред огледалото, но реално погледнато моето наблюдение беше, че всъщност тези студенти те протестираха, търсиха форми да отменят тази форма, за да могат да научат нещата от едно естествено репетиране например или импровизация, която не се получава. Самата камера, когато се вгледаш в екрана си парализира, ставаш

съвсем друг, вид аватар на себе си. Поведението се променя и то е различно, особено когато сравнявам поведението, активността и резултатите на студентите, в двете форми. Наблюдавал съм ги и бих казал, че хора, които имат отлични резултати в присъствено обучение, в един момент се отдръпват от онлайн процеса и стават по-посредствени.

се изисква сериозна и доверителна връзка между преподавателя и студента. Някой път това изисква и индивидуална работа, но за много хора, особено по-възрастни, които нямат много опит с дигиталните системи, с този вид презентации, това си беше затруднение. Някои от преподавателите не са свикнали да правят динамични и интересни слайдове, това не е непременно част от тяхната подготовка. Нещо което всъщност системата може да реализира по-младите преподаватели се справят много по-успешно, атрактивни анимации, неща, които са много по-близо до възможностите на техниката, софтуера, владееенето му, съчетаването му, не просто механично четене. Голяма част както и от студентите, така и от преподавателите се разцепиха по линията на тази мотивация да се ангажират, или рязко да си спестят усилията.

три годишните вече се справят по-добре с таблетите от своите баби и дядовци. Като виждам и накъде вървят икономиката, дигитализацията за която така като мантра непрекъснато се говори, че ще реши много проблеми. Очевидно е, че тези умения трябва да се усвояват и в педагогическото им проявление. Виждам как например млади хора, в големи компании, фирми много бързо се адаптираха към работата, ако това самото съдържание на труда като дейност позволява, много бързо се ориентираха към работата от въщи. Те докладват големи предимства от пътуване, икономии на време и реорганизация на отношенията, да не се правят излишни срещи, да не се губи това пасивно или паразитно време присъствието в офиса, когато работиш по много ясен, целенасочен план имаш висока мотивация за резултати и разбира се организационните умения, които допълват и дават възможност, дигиталните средства да се използват. Това е и въпрос на реорганизация на организационно и екипно и индивидуално ниво. Така че много от тези хора имаха възражения да се връщат обратно, когато отпадна тази заплаха и много предприятия се опитаха, това като прогноза като приложение, на научното в образованието би трябвало да ориентира педагогиката изцяло какво да добави към изграждането на това в образователния процес. Много неща се правеха на база индивидуално усилие и импровизирано решение, което не винаги е обсъждано, а смятам, че едно такова изследване ще допринесе да се срещнат наблюдения, мнения, данни за да се изгради представа кое и как може да се унифицира, подреди и да се превърне в един добър курикулум, една добра програма за подготовка на преподавателите. Не само тяхната инициативност и чувствителност към ситуацията, трябва да има правила, както лекарите имат протокол за всяка форма на действие. В крайна сметка, например в моята професия, не толкова в България, но в международните, големи асоциации, в големите напредналите, по-напредналите страни, моментално излезнаха много стриктни протоколи за това как се води онлайн психотерапия в различните школи, за да се компенсира невъзможността да се провеждат обичайните, присъствени такива. Така че има нужда от синтез на опита, от това препоръки за добри практики и естествено подготовка на преподавателите, не

знам къде ще отидем с пандемията. Моето лично мнение, което не касае темата на изследването, но понеже пандемията отключи нуждата от толкова продължителни периоди на онлайн обучение, бих казал, че трябва да се научим да живеем с вируса. Ситуацията вече не е толкова пандемична, а ендемична, ще го има в различните му варианти и модификации. Това значи, както много фирми и цели отрасли, да се реструктурира образованието по начин който да позволява компенсации на всички дефицити. Тези две години опит, показват, че за някои области трябва сигурността да се осигури не чрез отсъствие от учебната среда, която е естествена, а чрез гаранции за здравето на всеки участник, ваксинация и така нататък. Предстои, предполагам и това изследване ще допринесе първо да си поговорим какъв е опитът, защото тази смес между някои предимства и улеснения, а ние знаете в тази епоха много лесно свикваме на удобствата, стоиш си по пижама, по шорти пред екрана, а класната изисква да изглеждаш както трябва в учебната зала. Това което се случва е нужда от дискусия и научен подход към нещата, а не политически административен само. Това е моето мнение. Не чисто административно отношение, защото по едно време се изтъкваше какви икономии правила едва ли не, от режимни разходи, но аз виждам цели бизнес центрове - празни, с огромни загуби за фирмите. Обучението е същото нещо, ние ще се измерим загубите, след известно време. Ето сега имам пак студенти, първокурсници, които откакто сме започнали от октомври не се познават.

цял спектър личностни качества бих казал, една друга форма на интерактивна култура и начин на, не само от гледна точка на уменията да работи с техниката и с материала си, говорим за например една емоционална стабилност, която е задължителна, тъй като се налага да оптимизираме процеса в движение по-често, отколкото имаш контрол в присъствените форми. От там нататък е изключително важно да си проактивен, да не разчиташ само на материала сам по себе си, знаеш когато четеш лекции от катедра, самата група се дисциплинира от средата и естественото подреждане на залата. Това го няма в дигиталното присъствие, защото всеки е член с ще използвам думите на една моя студентка, „ всички сме като анимационни тук”. Няма го това присъствие, хумора, някой път е задължителен за да ангажира вниманието. Един вид, публично себеосъзнаване, бих казал, че е много важно защото едно е да си следиш слайдовете, материалите и да хвърляш поглед на групата, друго е когато в дигиталното присъствие или заместващото присъствие дигитално отразяване, трябва да четеш екрана и да наблюдаваш и себе си. Самата ти поява на екран на много колеги се отразява деструктивно, те се гледат, има една потребност да преодолееш това което наричаме self-monitoring. Ние това много работим с колегите, които са бъдещи консултанти и психотерапевти, защото в един момент те виждат нещо което в присъствената форма нямат. Те се гледат в очите на другите в залата, но реагират по друг начин когато заговорят и излязат челно на екран, самите себе си наблюдаваме, твърде много, някои. Трябва да се преодолее това, защото в един момент се почва едно представяне, което може да затрудни комуникацията и да се превърне в блокиращ фактор, това също изисква тренинг.

говорим с колегите от тези платформи, които осъществяват онлайн консултации и психотерапия, имаме режим на ежеседмична или веднъж седмично интервизия не да решаваме по-трудни, сложни случаи, ами за това как се чувстват в процеса и какво са

научили, или какъв опит биха искали да споделят. Ако това се създаде в университетите, в образователната система, екипите от преподаватели да имат често обмен на опит и демонстрация на добри практики, това се стимулира и се превърне в част от организационната и академичната култура, много по-бързо синтезират модели на работа, протоколи и разбира се лични навици, които могат да варират. Те ще дадат възможност хората да учат чрез социалното учене, да учат по-бързо и да правят по-правилни избори. В крайна сметка това не е лична задача, задача е да се изгради системност, в тази системност е нужна рефлексия, групова работа, обмен на опит и синтез на добрите модели за поведение.

(д-р Пламен Димитров)

Изборът на онлайн или офлайн образователната форма

Тъй като аз си записах дистанционно обучение с ясната идея, че ще съм 4 години дистанционно. И не точно, че ми е все тая за контакта, но стига да ми се дадат материалите да си чета, по-скоро го намирам за моя собствена отговорност това да уча. Не очаквам, че преподавателят ми ще бъде интересен и че ще мога да си намеря приятели, макар и да се случи. Намерих си приятели сред колегите, което е прекрасно. А иначе това са лекциите, може би понякога се разсейваш. Трябва да свършиш някоя друга работа, но пък аз си ги снимам, което на живо не мога да правя. Така че аз по всяко едно време, когато вече пиша курсови работи и след това докато си работя по дадения предмет се връщам към записите. И това всъщност също е голям плюс. Но иначе като негатив, който мога да кажа е, че в началото всъщност никой тебе не те учи като студент как да се организираш в платформата, но те ти дават юзър нейм, парола, оправяй се. И това първите ми два месеца на дистанционно обучение бяха тотално лутане къде какво се случва. Къде са датите за изпити, ама аз и изпити ли имам? Какво е това текущо, финално, беше някакъв ад, докато схвана какво се случва.

За мен е много сериозен проблем личният контакт. В смисъл такъв, че аз държа на това и с преподавателите и студентите и смятам, че освен атмосфера това създава и мотивация за работа. И не само в академичен план, но и в чисто човешки взаимоотношения. Много, като че ли хората се отучват да се социализират, да комуникират нормално. Когато трябва да се случват дискусии и се случват много трудно през екрана. Много добре всички сигурно знаете, че когато е на живо, нали, и знаците, които правим с телата си са знак, че сме готови да се включим или не в дискусията и тогава знаем кога да спрем, кога да почнем, кога да дадем на другия възможност да говори. Когато сме пред екрана всичко остава равна плоскост и не можем да видим кога другият е готов да се включи. За мен това са много минуси.

Аз съм съгласна с това, че когато няма камера... има преподаватели, които, сещам се за такъв пример, преподавател, който присъствено ми е много любим и изобщо не ми изпускаше вниманието за секунда. След това минахме онлайн и изведнъж на мен ми стана супер трудно да запазя концентрация в негова лекция. Минах едно огромно разочарование. След това се върнахме присъствено и беше абсолютно същото. Така че може би наистина зависи от човека, от преподавателя, но този феномен ми е много странен наистина. Може би защото и когато ние сме онлайн и нямаме камери и ние също много се разсейва. Когато сме присъствено, ние като студенти сме много много по в лекцията и има много по-лесно и с нас да се случва диалог. Така че неговата сила беше точно тази и е точно тази, в присъствена форма, че той не преподаваше просто водейки някаква лекция, той преподаваше през диалог. Караше ни първо ние да се замислим над нещата, след това той ни даваше отговор, а онлайн беше едно страшно четене на текстове, които съм сигурна че никой не помни нищо от тях. Определено концентрацията е много много по-трудна.

А също така аз работя онлайн от къщи, така че лично за мене има много предимства, едно, от които е, че имаш много повече свободно време, което можеш да го вложиш в работа, в развитие, в домакинска работа, в много неща. Също така може да караш лекциите, където си поискаш, може в кафене да си, да си пиеш кафенце с една цигарка, нали, и да си не по-малко концентриран, отколкото ако си в час. Също така сега в момента карам Социология, което е изцяло онлайн. И ако, лекцията е изцяло онлайн, всички сме онлайн, аз смятам, че това е не по-малко полезно, отколкото да стоя в час, да стоя физически в час. Но когато става въпрос за това, едната част да е онлайн, както е в момента, а другата да е присъствено. За мен това е пълна глупост, защото неведнъж се е случвало преподавател нещо да ти обяснява, той да рисува нещо на дъската, а ти като идиот да не виждаш нищо, виждаш само една презентация, която не мърда и половин час ти говорят нещо, ти не виждаш самия преподавател, виждаш просто една презентация, която нищо не носи. Тоест за мен, ако не онлайн, да е изцяло онлайн, ако е присъствало, да е изцяло присъствено, да не е нещо по средата.

свършваш лекция, свършаш работа, свършваш лекция, която е онлайн, не трябва да пътуваш. С това бих казал, че доста се улеснява живота на студента, но същевременно мисля, че негативната страна е, че има едно натрупване на дигитални технологии. В случая трябва да изкараш лекцията присъствено през компютъра или през телефона. След това материалите ти до голяма степен биха могли да бъдат дигитални. Може би по принцип и с редовното са дигитални, но за мен лично се получава пренасищане в един момент с тези технологии. Може би няма този контакт между нас колегите, който го има в кампуса на университета, когато сме присъствено там заради дигитализацията на обучението и мисля, че понякога е трудно да се концентрираш, защото си в твоята позната среда, в която винаги можеш да започнеш да правиш нещо, което е извън учебната дейност, да се занимаваш с каквото и да е било около теб, каквото ти дойде на ум. Имаш свободата да го правиш, защото някак си, колкото и да носиш отговорност сам за себе си, понякога си казваме я по-добре да правим каквото и да е било и малко така се размива отговорността понякога, защото физически не присъстваш в залата, което малко така действа като императив да си там, няма да си мечтаеш за каквото и да

било, но все пак си там и по-добре да използваш възможността, за да учиш, отколкото да блуждаеш някъде, защото от вкъщи може това по-лесно да се постигне.

Моето любимо нещо в онлайн обучението е да си обърна лекцията на подкаст и да си я слушам. Особено, понеже в моята специалност имаме поне няколко пъти в годината лекции, които не са точно лекция, а всички се представяме по презентация по някакъв проект и реално погледнато ти като представиш своята си презентация, другите само ги слушаш, не правиш нищо друго, което, когато си в залата на теб в един момент ти писва само да седиш на един стол и да слушаш човек след човек, който говори. И започваш да разсейваш, започваш да броиш мухите, където се казва. Вкъщи или където и да си, това го няма. В моята ситуация любимото ми е да готвя, докато колегите. Можеш да свършиш много повече неща без те да ти пречат по някакъв начин на това колко си фокусиран. Може би тук си е до човек. Аз съм много по-фокусирана в слушането, когато правя нещо друго междувременно. Това е едното. А относно това, което Анастасия каза за хибридно обучение, аз пък съм много за хибридно. Имаш право на избор. Това с рисуването вече си е проблем на преподавателя. Това че той не се е подготвил предварително, е негов пропуск. Аз съм учила невербална комуникация онлайн, изцяло онлайн, което си нямате представа, колко е трудно. И реално преподавателката си беше подготвила готови рисунки, които ги пускаше на споделен екран. Ако нещо се наложи на момента да рисува, Мудъл има тази опция. Може да си рисува и всички да виждат, така че има варианти. По-скоро, тук пропуск е, масово преподавателите ни не знаят как да използват всички функции на Мудъл. За мен това е, нали, разбира се това, което вече засегнахме, че не губиш време в пътуване.

Негатив със сигурност е липсата на диалог и в процеса на този диалог, какъвто имаш с преподавателите, също разбираш колко знаеш ти, колко си компетентен в целия учебен процес и материал и така нататък, защото си провокиран най-малкото от преподавателя. Съответно така се губи и функцията на преподавателя, защото той губи своята нишка. Не може да постигне никакъв контакт с този, на който предава информацията, как ще стигнем до него тая информация, като не знае дали съответно ответната страна го разбира или не, дали възприема какво му се казва, дали половината, или 90% са си пуснали просто лекцията и не се фокусирани върху нея. Това, според мен, е огромно влияние и със сигурност ще има хора, тези 10%, които успеят да се адаптират, да вземат много от онлайн образованието, но останалите? Останалите се тестват с малко провокация, те просто не са достатъчно провокирани. Аз съм се чувствал така лично в онлайн образованието, пускам си го като лекция, като подкаст, ако щеш, но винаги се разсейвам, може би способността ми да мултитасквам не е достатъчно добра, но не мога да влезна в материята. Аз, ако не мога да влезна в материята, в икономиката и така нататък, няма всъщност да мултитасквам. Влизам навътре чрез професора, чрез другата страна на диалога, която всъщност е компетентна, която е навътре с информацията и може да ми я предаде. Тук става и естествено, говорихме си преди това за позитиви, за всички позитиви преподавателите какво да могат да правят в платформата, това, че имат страни и т.н., окей, това е супер, обаче могат ли и преподавателите да боравят със студентите, могат да ги провокират. Аз тук не искам вече да влизам в подробности, да изказвам обективното, защото не винаги би било добро.

Това, което на мен ми се отрази супер зле, когато работех онлайн, учех онлайн, проблемът ми беше, че съм от бюрото, нали, ставам сутринта от леглото, сядам на бюрото, цял ден работя и уча, вечерта ставам от бюрото и съм обратно в леглото и всъщност само сменям двата ъгъла на стаята. И в един момент си нонстоп между едни 4 ъгъла и 4 стени и започваш да психяваш, където се казва. Това е едното, но то си е не толкова проблем на онлайн обучението, колкото е резултат от пандемията като цяло. А другото е, че не всеки къщи има удобствата, понякога има хора, които в студентските си години живеят по двама човека в стая, примерно и т.н., пречат си взаимно. Ако имаш по-малки братя и сестри, също, или както беше в моя случай, съседите решат да правят основен ремонт на апартамента и нон-стоп дупчат по стената. Но може би тук щеше да е добре, ако университетът все пак бяха обособили по някакъв начин някаква зона пресъствено да можеш да се разположиш някъде на тихо и спокойно място. Това, а другите неща ще си чакам следващия въпрос, както стана ясно.

Има хора интроверти, които, както съм аз, например, обичам да си седна, да си пусна видео урока, да си запиша подробно абсолютно целия план, да съм адаптирана, организирана и така нататък, справям се и в двете ситуации на обучението. Но да, проблемът идва при хората, които наистина имат необходимостта да посещават една такава работна среда, в която да се настроят на тази вълна и просто всеки е много различен. И така малко в заключение и аз мисля, че решението на подобно нещо, би било всеки да има опция да избере как да провежда обучението си, защото всяка съдба, всеки човек е много различен един от друг и удобства и плюсове винаги ще има и за двете ситуации, и за онлайн обучението, и за присъствие, и така нататък.

Аз бих искала много да се съглася с колежката за това, че в професионалната среда прекалено често, според мен, оттук нататък ще се налага да си в кол, посредством Зуум, Скайп, Тиймс и така нататък. И наистина когато си започнал да се учиш да си концентриран още по време на обучението, ще е много по-лесно да се концентрираш по време на разговор или на обучение, нали, което ще се проведе по този начин.

онлайн имам склонността да си го пускам и да го слушам и когато бъде зададен въпрос по-скоро да чакам някой да каже, отколкото като е присъствено се старая да съм възможно най-активен. Това току що си го дадох като сметка, иначе не се бях замислял за това, че го правя, сигурно защото когато съм там, изпитвам повече задължение да бъда активен, отколкото когато е онлайн, мисля че при доста хора е така, е много по-лесно да не си, дори и по принцип да си от тези така наречени активни ученици.

ако всъщност имаш желание да слушаш, да следиш нишката всъщност с професора, докато сте били на живо, ти си склонен да го правиш това и онлайн. Целият негативен ефект на това цялото нещо е, или по-скоро аспект, е, че всъщност е много по-трудно за по-голяма част от хората да се справят с това и да достигнат до този диалог. Не говорим само за технологичните прекъсвания, които ги има заради ред причини. Съответно и ти като си всъщност на живо, като водиш този диалог с преподавателя, е много по-лесно се следиш нишката. Аз, честно казано, моят най-позитивен експериънс от цялата тази ситуация е, че всъщност намаляването на групата доведе до нейното по-подобаващо стиковане. Честно казано аз не водих преди такъв диалог с професорите, не се чувствах,

че научавам толкова много. Не съм сигурен точно за причините. Най-малкото, като е по-голяма залата, не се чувстваш достатъчно комфортно да споделиш някакво мнение или да не бъдеш прекъсван, за да си изясниш цялата мисловна нишка.

Доста често при проблеми с мрежата се случват и бъгове. Не съм сигурен техническият термин какъв е, просто има известно забавяне, това се случва при диалогът с преподавателя. Това е една от причините да има някакъв impairment в диалога с преподавателите, има някакво забавяне. Съответно се разбива цялата, как да го опиша, цялата тази, тази теза, хипотеза, представяна от преподавателя. От нас се очаква с такива прекъсвания ние да я вземем, по някакъв начин да я грабнем и да я възпроизведем. Обаче пак отиваме на следващия проблем, който е за мен, а всъщност, че не ти е толкова лесно да се концентрираш, в смисъл тия проблеми вече ги покрихме, честно казано, като говорихме за онлайн, сега говорихме за big blue button.

Има изключително голяма разлика между синьото копче миналата година и тази година. Доколкото аз разбрах, като цяло е имало смяна на сървърите, вече е прехвърлен на по-стабилен сървър, който да не прекъсва, да не изключва всички. Чувате ли ме? Добре, защото веднага ми светна жълто като говоря сега. Така че системата със сигурност е една идея по-стабилна, отколкото беше миналата година, махнати са някои функционалности, като това да се записва лекцията, за да може да се гледа по-късно, което е с цел да не се претоварва системата, защото Мудъл като цяло, не само синьото копче, а цялата платформа, буквално за едно денонощие стана платформа, в която всеки студент влиза веднъж в седмицата, в платформа, която изкарваш почти целия си ден в нея. И може би единственото, което на мен ми липсва е тази опция за вдигане на ръчичка, която я има тук в Зуум, но ние с моите колеги сме си намерили начин, пишеш в чата, че се нарежда, че искаш да кажеш нещо, и се нареждате като на опашка един вид и си говорите после. Така че тука пак, има ли желание има и начин.

Досега аз не съм ходил на много лекции през големия син бутон, гледам да съм присъствено възможно най-много, точно заради проблемите, които имам с тази платформа, защото някои учители забравят да направят стая, влизат в сайт, където си правят каквото си искат, които нямат нищо общо с тази стая, в която трябва да са вътре и много често на мен, примерно не ми дава от браузъра, който използвам, Опера, да вляза да използвам Гугъл Хром, което за мен е проблем. И да, това са ми като цяло наблюденията от тази платформа.

Супер, да. Ами, ако си го представим като интеракция с онлайн лекцията, а тя и това може да бъде, ти можеш да си водиш записки, да извършваш някакви психически компютации, да стигнеш до някакви заключения и да водиш диалог в главата си с преподавателя, ако щеш, без да си запознат с материала, или го слушаш като подкаст, докато вършиш нещо елементарно, без да се налага да влагаш никаква интелектуален капацитет, всичко е заучено, всичко вече е... съответно тогава може също да придобиеш някакви знания. Това са двете разновидности. Поне за мен лично. Но чисто физиологично и биологично, не съм сигурен каква е конкретиката на разликата, но човек не може, или поне е много трудно, да седи съсредоточен срещу екрана, ако

приемем, че мнозинството от студентите всъщност са точно така, седят пред екран и се опитат да се съсредоточат. Това е някаква перверзия, още малко и камерките ще си пуснат. Обезмисля... дори не го намирам за... това е друга тема, както и да е...

На мен със сигурност ми е много по-лесно присъствено да се концентрирам. Онлайн лекции има много малко, които успяват да ми задържат вниманието и те често са такива, които преподавателят наистина се постарал да адаптира материала към онлайн среда. Не мисля, че е имало такава лекция, която е хибридна, която да успее да ме попие в материала качествено. Мисля, че обикновено тези, които успяват са изцяло изцяло онлайн лекциите. Въпреки това обаче смятам, че хибридният вариант е най-успешен откъм плюсове и минуси.

когато влезна в хибридна лекция се чувствам все едно, че съм страничен наблюдател и не се чувствам комфортно да участвам в самата лекция, по-скоро само ще слушам или ще напиша нещо, отколкото да взимам активно участие, както обикновено съм свикнала в лекциите изцяло присъствено или изцяло онлайн. Не ми е комфортно, защото прекъсваш преподавателя, пък може някой колега да прекъснеш, не е много окей. Но като цяло това е, относно самата концентрация, аз съм човек, който е много мултифункционален, мога да готвя и да работя, което за мен няма никакъв проблем за тези неща, така че тези неща зависят от човека.

Да, това, което бе казано като теза, аз го развивам като cue points. Някой, който присъства, прави, аз да задам един въпрос, което кара преподавателят да направи една рекапитулация на казаното до момента, което наистина прави малки съмарита от време на време, които хората, ако го слушат като подкаст, могат по-лесно така да се направляват мисловно, докъде са стигнали и докъде е стигнала самата лекция. Това, което, мисля, че Аделина май спомена за скрийншотовете в големия син бутон, всъщност всеки един преподавател трябва да качва самите материали в самия курс, така че всеки да има възможност да ги прегледа дори и след лекция. Поправете ме, ако греша, но поне при нас така се случват нещата и ние нямаме много презентации във философията и социологията.

много преподаватели просто не искат да се обучават и да правят нещо, което нас ще ни улесни, защото смятат аха, щом не си слушал в лекцията, ето сега да видиш, и заради това не го правят, някого на нас ни се случва, което наистина е много, ощетява не само нас, но и тях също. Така че да, това е един от проблемите, който вече не е само за онлайн обучението, а е по-скоро за това, че хората не искат да се обучават.

има много млади преподаватели, имам по-възрастни, по-възрастните преподаватели, те са свикнали на тази малко по-старата система, че аз сега ще изляза един час, ще говоря, вие записвайте като работи, ако успеете да запишете, успеете, после другите неща си рове в библиотеката, в книгите, аз няма да ви кача нищо. Докато по-младите преподаватели, които са с, ако мога да се изразя така, по-съвременен начин на преподаване и стил на преподаване, те вече са хората, които даже има ситуации, в които сме ги молили и са връщали слайдове назад, за да да запишем, да препишем някоя диаграма или нещо подобно. От тук вече са си просто техните лични разбирания как трябва да се преподава в университета и се вижда разликата в поколенията.

Можем да сме абсолютно навсякъде, където има интернет. Тази мобилност всъщност може донякъде да обезвреди тези негативи. Дори аз лично понякога си слушам лекциите като подкаст и се движа, нали, съм в движение, не стоя на едно място, както в залата например.

Визуалната интелигентност

Визуалната интелигентност, най-общо трябва да го разбираме като способността да се концентрираш върху едно нещо, абстрахирайки се от всички останали. Всъщност, ако сме шофьори способността да се концентрираме върху пътя, а не толкова върху билбордовете, не толкова върху някакви магазини. В онлайн среда, при по-честото ѝ използване, това просто е невъзможно. Това трябва да е някакъв много развит мозък, който се пада на, не знам какъв процент от населението, умело да компенсира това, което иначе би се случило в реална среда. Не, човек не би успял. Би успял, но на цената на това да го боли после главата. По същия начин, да не изпадам в подробности... Това ми е хипотезата.

част от социалното обучение. Да се учим да общуваме с другите. Ако тези хора са по-срамежливи и не смеят да питат, те как ще се научат, ако винаги стоят зад екрана, те рано или късно трябва да излязат пред хора и да могат смело да водят разговор с тях. Ако винаги успяват да се скрият някъде, ами то никога няма да имат успех.

Ако има хора, които не искат да говорят и ако им дадеш шанса да не го говорят, те няма никога да се научат. Но едновременно има ситуации, в които ще зададат въпроса, ще видят, че въпросът не е в бил тъп, че на учителя му е харесало, че те вземат участие, ще се почувстват по-добре за себе си и ще започнат да вземат участие. Естествено, няма перфектна ситуация, перфектен отговор, който да приемам. Просто искам да изразя това, което аз мисля че, е възможно да бъде бонус или добро качество на този чат.

Вие казвате, че говоренето пред аудитория е трудно. Аз самият съм имал много проблеми с това. Това се преодолява с времето, нали по тази логика ние трябва да лазим на четири крайника, да не ходим прави, да не гледаме хората, въобще да гледаме в земята. Много неща са трудни, но трябва да се преодоляват по някакъв начини и моето опасение е, че такова алтер обучение, каквото е онлайн, просто заменя и чисто поведенчески характеристики на човека, които само на живо могат да се приучат. И това го говорим за всякаква възраст, за всякаква възраст. Това е опасността в дългосрочен план. Да, нали ние го казваме спират хората да си комуникират, спират хората да си общуват на живо, така е, но това е следствие. Това е следствие от загубена, ако щете емоционална интелигентност и адекватно вербално поведение и това просто на живо, на този принцип се преодолява, на живо. Колкото повече човек присъства на живо на каквото и да е, толкова повече по естествен начин организъмът реагира и се напасва към това, но колкото повече онлайн го кътаме, нали говорим занаяпред

дългосрочно... В момента е ясно, нали в такава ситуация, не можем да реагираме. Дългосрочно това ще бъде катастрофално.

децата трябва да участват в присъствено обучение, но отново не мисля, че това не е решение на проблема със стопроцентова сигурност, защото, сигурен съм, че всички в момента, които сме в Нов български, или поне може би, освен първокурсниците, сме ходили на училище, присъствали сме и сме участвали във всякакви такива присъствени проекти и сме правили презентации и какво ли не, но въпреки това има хора, които не искат да участват, трудно им е, не могат пред хора. Винаги ще се намери някой, който да не иска или да не може. Не защото не са участвали просто защото не могат или не искат. И мисля, че е добре да има някаква такава потенциална платформа за тези хора, тук прозвуча много либерално, въпреки че може да нарани и накърни по някакъв начин представата за университета. Не твърдя, че това е правилното решение, само искам да съм точен за това.

Тези технологии могат да бъдат най-голямото благо. И могат да бъдат най-голямото проклетие. Тези машини заменят човека от много области и се налага преквалификация на милиони хора по света, но те правят това, което хората искат от тях. Ако има хора, които искат да причинят вреди, това се случва. Ако има хора, които мислят за социалния, ако щете интелектуалния просперитет на населението, се случва другото. Тук е много важно човек да си даде сметка за това, което се случи с Фейсбук. Една система предвидена за все пак за затворена университетска среда, когато я пуснеш в световното пространство, както един колега, той е мюсюлманин по вероизповедание, прекрасен познавач на исляма във всичките му версии, той се възмущаваше за това, че арабската пролет, така наречена, доведе до това, че хора от, цитирам тук, хора по джапанки газят национални знамена. Този световен опит с Фейсбук и законите в САЩ, значи Фейсбук и Гугъл не са по закона за медиите. Напоследък се повдига тоя въпрос. Дава се гласност, защо във Фейсбук може всичките талибани и ислямска държава да си имат сайтове в интернет, сайтове във Фейсбук, да пускат разни обезглавявания свободно. Или какво беше с видеата и песните? Ютуб. Обезглавяват хора и това го гледат цял свят. Зарибяват тийнейджъри, дете не знаят акълът им къде е и в същото време да блокират американския президент. Хубав или лош. Понеже не са по закона за медиите, те не подлежат на търсене на отговорност. Те се водят като нещо, което е така нареченото неутрално. Те дават думата на всеки, който иска. Затова говорим за смъртта на експертите, защото вие знаете какво е Фейсбук. Изказват се хора, които не са експерти, но с претенции, че те нещо разбира. Ако щете цялата тая антиваксърска работа намира почва в социалните мрежи. И влияе и има хора, които четат това. И вярно. Допада ми, каквото чуват, четат и го следват. Така че злоупотребата и липсата на контрол над, ако щете, от злонамерени изказвания за лошите думи е смешно. Като има нецензурни думи и да го махнем, айде де. Проблемът е, че когато демокрацията влезе в дигиталното пространство в този си вид, имаме смърт на експертите, което вреди на социалната култура, ако щете. Ако щете, на мисленето на редовите хора, които не са експерти, така както смятат че са експерти след като четат Гугъл или Фейсбук и отиват и гласуват. Това е, което се случи с Брекзит. Тоест хора, които са повлияли на неекспертно равнище, питащи бай Пешо, който е спец по отглеждане на овце, трябва ли да има атомна централа в България. Извинявайте. И той каза не, да, нали пишат. И на тая база

викат референдум. Народът иска. Значи той народът иска в тая ситуация, когато му наливат в канчето всякакви неекспертни мнения става взривоопасно в социално-политически аспект. И тук трябва, те затова си сменят името Фейсбук.(Алмалех).

Онлайн подходи и методи

„Зуум“ акаунт ми позволи да въведа изискването всички да си включват камерите. Там няма проблем с включването на камерите. Трудно беше в началото да ги дисциплинирам, защото казват едни: „Те други колеги не искат“ – имат предвид други преподаватели. И следователно: „Вие защо!?“ Обяснява защо, в крайна сметка успях да ги дисциплинирам. Какво обаче ми направи впечатление? В малките курсове те много често си идваха почти всички. Тоест почти сто процента; да отсъстват един, двама. Имал съм случаи, в които той или тя казва, че сега е на работа, обаче, тъй като аз съм казвал, че изискването задължително е да си пуснат камерата, по някое време си пускат, когато има имат възможност, за да видиш ти, че действително виждаш човека в офиса или някъде другаде, но си седят там. Много по-активни бяха именно чрез камерите, защото тогава наистина те ме виждат, аз ги виждам и съответно няма проблем. В големите курсове това не беше така. Там, така или иначе не можахме да ги накараме 50% от хората да идват в курсовете. Това вече за развиването на тези форми, за които говориш ние специално от къде тръгнахме пак сега вече сме къде-къде напред с тези форми. На нас много ни помогна, но общата ми идея е, че разбира се, че не може да съществува това, което беше есенния семестър. Абсолютно. Това беше пагубно според мен. А общата ми идея е, че ако се наложи отново някакъв тип затваряне, поне за първокурсниците бакалаври трябва да се намери начин те да се обучават в университета, защото те не успяха тази година да се социализират по никакъв начин. Не само не се познават помежду си, не познават университетската среда. Сега идват да срещат, почват да ме питат едни неща, които би трябвало тези неща да са ги научили октомври месец миналата година. Но защо тръгнах от преподавателското кафене? Защото, всъщност, това, което чух в общуването си със студентите е, че масово колеги отказват да си пускат камерите по много причини. И това демотивира студентите. Защото става нещо като телефонен разговор. Даже не е телефонен разговор, а като радио – някой си говори там от едната страна, от друга страна, някой си пише, чати и т.н. и кой слуша, кой не слуша – няма значение. Но от гледна точка на това, което казваш на неравенствата, не съм много убеден, защото всъщност аз видях такива интериори на тези камери, които не показват данните...Говоря за бедни интериори. За такива луксозни. Видях и такива, но видях наистина такива неща, които не бях виждал сигурно от 90-те години, когато ходихме да правим анкети по провинцията. Тогава се видяха. Много отдавна не бях виждал, защото в крайна сметка ти наистина нямаш досег с другата среда, в която живее студент.

Аз съм от хората които никога не поискаха и никога не си пузнаха камера. И ще обясня защо. Първо не съм разбрала, че имаме възможност за „Зуум“ акаунт, не знам къде съм го загубила това по трасето миналата година, но точно от тази гледна точка, че

камерата всъщност означава те да ме допуснат до някакво лично пространство, което не трябва да формира моето отношение към тях. Това беше единственото. Второ, разбира се, защото „Мудъл“ реално не дава тази добра възможност с камери да се работи. Не стана ясно още от самото начало, че много бързо падна. Сега, аз, специално имам по-скоро по-позитивни опит с онлайн обучението. Първо, говорейки за групови динамики, те са много различни и ще споделя опита си по отношение, както на голямата група, вярно, аз работих със студенти, които са вече четвърти семестър. Тоест, те не са имали проблема на социализацията миналата година, тръгнали са нормално на лекции. Там водят два курса в четвърти семестър. И в двата курса имахме около 50 процента посещаемост а те са огромни групи, те са над 70 човека, 70-80 човека. Нямах проблеми. В този смисъл, може би, защото всички се чувстваха равни, че без образ, без камера, без изискване да се персонализират по някакъв начин и така нататък. Не съм имала проблем с чатове да трябва да следя и да отговарям на нещо подобно. Просто им оставях малко време с реторични въпроси, с подаване на теми да се замислят, да отговорят, да се включат. Да, имаше много активни. Имаше други, които по-скоро не участваха, но това е за груповата динамика на най-голямата група. При малките групи, които са ни студентите трети, четвърти и магистрите, при мен всъщност е положителен резултатът, защото всъщност така ми участваха много повече отколкото присъствено без да имаме пандемия. Голямото разграничаване, което трябва да направим е когато имахме твърд локдаун, тоест всички си бяхме по къщите и след това остана локдаун само за университетите, но децата продължиха да работят. Бидейки на работа и без аз да им изисквам камера и всичко останало, те поне слушаха, те присъстваха слушайки, което много често особено, когато ние имаме тези проблеми понякога с графичите, може би защото са ни малки точно курсовете. Опитваме се да са лекциите едно след друго няколко групи, обаче невинаги можем, особено такива лекции, които остават извън някакъв блок, които горе долу може би бяха моите. Те участваха почти на 75%, слушаха си лекции. За мен по този начин аз стигнах много по-лесно до тях отколкото, когато имахме само присъствено. В този смисъл ми се струва онлайн обучението е много по-добро за магистрите – това категорично. Защото преди изобщо пандемията те трябва да дойдат в 6 часа на лекциите, те пристигат най-рано в шест и половина особено в зимните часове, в които трудно се предвижда. Сега, разбира се, вече ще има метро. Може би това ще промени в някакъв смисъл ситуацията. И ние провеждахме часове в рамките на един час максимум и евентуално ако имам блок със следващ курс, някак си успяваме да менажираме времето така, че двете теми да ги разположим в малкото оставащо време. Това нещо липсва при онлайн обучението за магистри. И аз бих бих предпочела може би да се при тях да се мисли, наистина, за някакъв хибриден такъв вариант, в който имаме безспорно някакви начални срещи и такива ориентировъчни. Да имаме възможност да ги водим онлайн. За мен това беше по-добрият вариант за магистър със сигурност. За изпитните инструменти – за двата големи курса половината от времето или поне голяма част от втория етап на обучение е организирано при нас като семинарни занятия. И аз ги карам да правят екипни разработки с презентации, които презентират в „Мудъл“ и трябва да развиват същите умения, които има един преподавател. Получаваха се много хубави дискусии, нямаха никакъв проблем с това, че единият е на едно място, другият на друг място. Включително аз бях от хората, които имаха курсове най-накрая като се отвориха

университетите, като бях онлайн и изведнъж присъствено. Идваха студенти в зала, повечето предпочетоха да останат онлайн обаче. И въпреки това динамиката успяваше да се получи, защото самите те бяха работили доста. Сега, не знам на какво да го отчета и да го отдам. Може би, защото разбира се, всеки един такъв семинар се стреми да има многообразие от източници на информация и типове задачи и начин, по които дали да мислят въпросите и темите, които съм им дала, но нямах никакво затруднение в това отношение да ги накарам да участват. И те се изявиха. Имаше наистина студенти, които едно десетина човека и в двете групи на големите курсове, които бяха имали много активни. Обратно обаче при малките групи, там понеже трябваше всеки да участва със собствена индивидуална задача, която предполага малко по-голяма инвестиция на задълбоченост. Там всъщност качеството на тяхното участие беше някак си по-ниско. Накрая, по отношение на изпитването. За първи път ми се наложи в някакъв смисъл да надхвърлям, да надградя минималните изисквания за оценяване, които са имали два компонента. Даже трябваше да обяснявам защо няма само на базата на два да ги оценя, ще ги оценя на базата на три компонента, защото единият, който е онлайн теста, при който променям аз нямам проблем, защото отдавна го ползвам, отдавна съм го отработила. Вторият с тези участия на семинари с презентации и обсъждане на теми, дискусии имах хора, които бяха седнали, търсили, чели и композирали, за да може да представят нещата достатъчно интересно при положение, че нямаме езика на тялото, който да ни помага да овладеем групова динамика. Трето ги накарах, разбира се обаче, да имат и писмени есета задължително във всички курсове. Тоест, трябваше да използвам всички възможни варианти на оценка на както знания от една страна, на интерпретации и интерпретативни способности, умение да композират собствена гледна точка по въпроси. На мен би ми било интересно да знам каква е обратната връзка от страна на студентите. Това ми липсва на мен. Критична, не критична, но не само да, харесвам го, не, не го харесах, ама какво точно ми харесва, какво ми даде повече за моето разбиране по тази проблематика от страна на студентите. За да знаем как можем да подобрим евентуално този начин на обучение. Не съм за преминаване онлайн изцяло по никакъв начин. Имаме нужда да създаваме среда, имаме нужда да формираме граждани, действително, и това става само в присъствено. Но ми се струва, че трябва да имаме диференцирана оценка за различните категории. Аз споделих по-скоро позитивите, а големият негатив всъщност се оказа за преподавателя, защото особено тези часове, които са изцяло лекционни, в които аз трябва цялото време от час и половина да „облека“ (образно казано) темата, която преподавам, когато си стагнирам седнал, когато не можеш нищо от езика на тялото да използваш, за да убеждаваш, за да фокусираш вниманието, привличаш ли интерес, да провокира обратна реакция. Това се случва само с интонация, с допълнителни такива умения, които обаче от един момент нататък трябва да седнем с бутилка литър и половина вода до себе си, защото първите пъти, в които трябваше така да преподавам, установих, че на половината час вече гласът ми започва да се губи. Това със сигурност беше натоварване за преподавателя при всички положения, точно защото все пак макар и с интуицията на гласа, макар с динамиката на изказване, на привличане на внимание трябваше да се опитваме да ги социализираме или да ги държим на гребена на вълната по темата, по която водим преподаването. Аз специално нямам притеснения и нямам никакъв тотално негативен опит, който да споделя и да кажа: „Ето, затова аз

категорично не харесвам, не приемам, отхвърлям и така нататък онлайн обучението като част от образователната стратегия в университета“.

Визуализацията на представлението, което правим е различна. В залата гледат едновременно това, което им показваш на екрана и темите. Докато на екрана можеш, разбира се да оставиш един такъв мъничък екран, в който да ти гледат физиономията, която се движи. Обикновено избираме да гледат презентацията и ставаме като радиото или там телевизор. Гледат нещо и слушат. Това е затруднение определено.

Камерата дисциплинира преподавателя и студента. Това за мен е по-важно, защото аз иначе мога да си лежа в кревата, той да си лежи в кревата и няма дисциплина. В крайна сметка, ние цялото нещо го наричаме виртуална класна стая. Тоест, тя е виртуална дотолкова, доколкото ние не сме физически, но е реална от другата гледна точка. Така че, според мен, хайде, може би не трябва да бъде абсолютно задължителна както казва Рени. Може би това, което казва Тони също важи, но абсолютно задължително за преподавателя трябва да бъде. И, разбира се, препоръчително за студента, защото иначе се загубва тотално връзката. Тотално.

и това се превърна в нещо, което те правят, защото трябва и защото се чувстват длъжни бъдейки в университет. Това според мен изкриви изобщо способността дори на тези, които идваха, които преди това бяха много активни и много смислена част от дебата. Това оказва влияние върху тях. Аз в началото бях с камера, след това те не пускаха камерите, разбрахме се, че няма да има камери. Така или иначе, това не беше проблем. Там, където има активни хора се получаваше дискусия. Едно от предимствата, според мен е, че за първи път тия деца успяваха да разчетат какво им пиша на дъската. Но аз харесвам „Синия бутон“ повече от „Зуум“ по тази причина – позволява ми, все пак, да боравя с много инструменти едновременно, а в „Зуум“ трябва да пишеш в чата, не можеш да ми споделиш клипче. Всъщност, интегрирах се добре в тази платформа, не съм имал проблеми с нея. Всъщност, от самото начало до края, дори не ми се е сривало, но както казах, имам малки курсове. Само към този големия, общия, но и дотам няха проблеми с интернета или с крашване на системата. Накрая, все пак, се наложи и аз да направя изпит, ориентирах се сравнително лесно. Елица помага в тази работа – банка въпроси, тест. Справих се сам. Така или иначе, но той остана също толкова невземаем като на хартия. Което е малко странно. Та, всъщност, според мен има проблем, който е свързан със способността им да се справят с тази информация без да участват в дискусията. Тоест, те четат текстовете (някои тези които, са били активни ги четат), но дори и това през интернет и през онлайн обучението загуби способността те да разбират текстовете. Всяка година карам английската програма „Демокрации“ да приложат методологията на „Лайпхард“ за модел на демокрацията. Избирам аз една демокрация и им казвам: „Ето сега, на тия десет критерия по „Лайпхард“ оценете тази демокрация“. По принцип всяка година е щета, защото това да превърнем абстрактното към реалността е сложна задача, но тук-там някой успява. Този път – нито един.

На Нов български университет това, което на нас винаги смятам и продължава да ми бъде най-силната ни конкурентна страна е именно общуването. И това непосредствено общуване, което студентите ни има и понякога се ядосваме, че ни спират по

коридорите вниманието извън приемно време и така нататък, обаче все пак този контакт, тази възможност да си общуваме по този начин сега беше напълно удушена. Тя просто не съществуваше. И колкото и да сме реактивни на имейлите или пък да ги бавим и да си пишем и да си отговаряме това просто по никакъв начин не може да бъде компенсирано, тоя е жив контакт, който имаме.

Така че за мен онлайн обучението има само предимства. Също така искам да кажа, че всеки един от преподавателите е приспособил материала максимално и смятам, че в този материал няма нещо, което би било /б.р. – неясно/ с присъствена форма. В край сметка няма такъв тип практики да водят деца/ б.р. – неясно/ и тн, за да може да кажем, че онлайн обучение не е ефективно. Всеки преподавател е намерил свой начин, по който да представи своя материал по най-добрия възможен начин за онлайн обучението. Така че аз съм с две ръце “за” онлайн обучението и през следващия семестър, ако е възможно или поне хибридно, както каза Ирена, но за онлайн обучение съм. Благодаря.

Това онлайн обучение отвсякъде ме спаси. Дори няма да изтъквам предимствата му по време на пандемия, тъй като честно казано, разбира се, това да стоим в едни малки стаи, както бяхме първия семестър при Вас точно в курса. Една стая, в която има шест места, а ние бяхме десет човека курс, което не знам как точно трябваше да се случи логистично. Плюс пандемия. Това, което каза Ирена и Алекс за това, че онлайн абсолютно всичките ни преподаватели успяха да стартират безпроблемно, е точно така. Да, ние имахме практика, която не се състоя, но аз мисля, че едно хибридно обучение, което събота и неделя, съобразено с това, че все пак сме магистри, някъде може да ходим, е чудесно. И отново: фактът, че ние сме магистри, а не бакалаври и че тази програма може да бъде в по-дигитален формат, всъщност би улеснила доста неща за нас. Имаше професори миналата година, извинявам се – преподаватели миналия семестър, които бяха откровено учудени, че толкова много хора се събираме за лекции. И това само по себе си казва едно нещо и то е, че очевидно този формат за магистрите работи изключително добре. И така човек ходи на работа и се занимава с още няколко неща. Както казах и в началото – с две ръце и с два крака “за” онлайн обучението.

„Аз не виждам много големи минуси в онлайн обучението (не съм сигурен, не се чува добре!). Според мен, като цяло по всички предмети сме могли да получим достатъчно адекватно обучение в онлайн среда. И наистина смятам, че така нареченото неприсъствено обучение сякаш е по-присъствено, отколкото присъственото, защото аз лично нямаше да мога да посещавам толкова много лекции, ако бяхме на място в университета, който за никой не е тайна, че не е точно..... Въобщо да не говорим пък за хората, които живеят извън София. Така че, даже честно казано, аз не могат да се сетя за някакви много големи минуси, по-скоро само плюсове виждам в този вариант.

лично заради моите лични ангажименти и така нататък, бих избрал дистанционно обучение. Но ако говорим за какво би било най-добре за целия процес на обучение, би трябвало да е хибриден, тоест от трите опции само дистанционно или само онлайн. Срещу хибриден, срещу само присъствено, само присъствено би било на последно място, защото определено има предимство и има курсове, за които е необходимо това присъствие. Съотношението между колко е полезно присъствено и колко е полезно онлайн, определено смятам, че везната се накланя в онлайн.

Образование и работа

„Нямам тази рутина, която имам по принцип, тоест налага ми се да работя повече и по-малко да съчетавам университета, което автоматично, означава че той ми се превръща в нещо като хоби. И смятам че, таксата също трябва да се вземе предвид. Тъй като, до този момент тя не беше намалена с абсолютно нито един процент, а всички знаем, че освен за обучението си заплащаме малко или много и за базата, за да бъде ползвана. Съответно ние, година и половина, не сме имали този стандартен достъп. Смятам че трябва едно обучение да си е присъствено, защото иначе няма абсолютно никакъв смисъл. Първо, в парите, които даваме. Второ за социалните ни взаимоотношения. Аз съм за физическата дистанция, но не и за социалната такава. Мисля че са твърде много повече плюсовете на присъственото обучение. Дори не мисля да засягам плюсовете на онлайн обучението, защото за мен са много малко, твърде малко. И смятам че трябва да се върнем и животът да продължи адекватно. И всичко това да премине, защото чух нещо от сорта на..., не знам колко е достоверно, но всеки департамент да решава дали трябва да бъдем присъствено или при тези такси и при желанието на всеки индивидуално, обучението трябва да бъде присъствено. Защото нашата специалност-реклама не е по-малко практическа, от кино и телевизия или визуални изкуства, и там така подобни такива. Аз не виждам да не е практическа, т.е да, малко... Просто трябва да имаме живия контакт, той е незаменим. Трябва да се направи всичко възможно за постигането ѝ.

Живият контакт. Просто изключително социална съм и ежедневна. Говоря със страшно много хора и професията ми е такава, смисъл, това което работя. Просто в контекста на разговорите става въпрос за тези събития онлайн, всичко. Но никой не ги подкрепя. Поне не хора, които аз познавам, които са с ясното съзнание за един нормален учебен процес. И се надявам да бъде взето предвид. Аз така малко настъпателно говоря, обаче то е с цел подобряване на положението.

терминът "хибрид"- хибрид на събитие, хибрид на друго обучение, хибридна работа, може би ще е нещо "новото нормално", както аз бих искала да се изразя. Тази хибридизация подпомага, поне на мен. Като човек втори курс, беше шок, да. И на мен първите месеци ми беше малко странно да не съм заобиколена от студенти и с тези, с които съм изкарала първия семестър на обучението си. Но както плюсовете, така има и минуси. За мен плюсовете на едно такова обучение, че аз имах възможността дори да започна да работя по специалността, която уча. И да видя, както на теория, така и на практика какво се случва. Именно хибридността, която получихме, ми позволи

същевременно да работя, така и да продължа обучението си. За в бъдеще, ако то ще бъде само присъствено, на мен би ми било малко като затруднение, но се надявам наистина да видим една хибридизация. Това е под въпрос.

повечето хора предпочитат присъствено. Тъй като, както казаха "разсейваме се" като сме във къщи, не можем да се концентрираме и да се отдадем изцяло на предмета, когато сме онлайн. Докато като сме присъствено, реално сме по-фокусирани. Може би некомфортно, не беше точната дума, но като цяло, по-скоро онлайн обучението не е било нещо... Шок, но не и нещо решаващо за хората в крайна сметка.

предпочитам присъствено, защото преживяването в кампуса не могат да се заменят с това да гледаш камерата по цял ден. Липсва мотивацията при мен във всички отношения. В голяма степен все още я имам, затова може би, по-добре всеки да си избира. Така че хибридно и аз го подкрепям с две ръце, за да може, който предпочита да отделя повече време на работата си, да работи повече. Същевременно да може да си гледа лекциите след това, а не просто да ги пропуска.

Не, не, не. Много се изкефих на онлайн обучението! Това да не трябва да пътувам по един час по задръствания. Прекрасно! Преродих се. Да мога да ставам 10 минути преди да ми започне лекцията, да се изсипя на един стол и всичко да продължи от там нататък. Нали, много хубаво. Обаче минаха три месеца... Знаете ли какво? Миналата година втория семестър ми беше екстра, обаче тази година нещо не ме изкефи. Защото стигнах до крайната точка, че и аз подкрепям хибридно обучение. Загубих мотивация, стигнах до въпроса- Има ли смисъл? За какво да го записвам следващия семестър, като ще си го гледам в кухнята или нещо такова? От друга страна, да и на мен ми ставаше тъпо да седя и да слушам един глас по радиото. А и често ми се е случвало просто да си мютвам таба и да гледам клипчета или нещо такова. Смисъл, тотално да нямам никакъв интерес от самата лекция. Другото което е, липсваше ми контакта. По едно време и това се случи. Залипсва ми контакта, исках да дойда. С тях не мога да се видя. Това, което ми липсваше като се видим. Понеже ние сме си кумбина, горе-долу по всичко.

Просто когато знам, че има присъствено обучение, аз си правя програмата съвместима с това обучение, за да мога малко от малко, не мога да кажа, че винаги ще бъда на сто процента, но го имам като файл, който си седи там. И когато не ходя, нямам такива файлове и се фокусирам наистина само върху работа. Защото в крайна сметка, тя ми носи доходи. Материална съм и не ме е срам от това.